

■ **AKTUALNO** Priključitev Primorske k matični domovini

Praznik vse Slovenije

Na trgu v Vipavi je bila 15. septembra osrednja slovenska proslava ob 77. obletnici pridružitve Primorske k matični domovini. Potekala je pod geslom Moja pesem je himna srca. Slavnostni govornik na prireditvi je bil predsednik

vlade dr. Robert Golob. »Kot vrt brez rož, kot obraz brez nasmeha, kot Jadran brez pesmi škrlatov. Takšna bi bila danes Slovenija brez Primorske, dežele sonca, gostoljubnosti in predvsem svobodomiselnih ljudi. Zato verjamem, da

današnji dan ni le praznik nas Primorcev, ampak praznik vse Slovenije,« je v uvodu povedal premier dr. Golob. Več o proslavi v prihodnji številki Svobodne besede.

Foto: Danijel Novakovič/STA

■ **AKTUALNO** Koncentracijsko taborišče Rab

»Fašizem in nacizem še živita«

Na otoku Rabu v naselju Kampor je med drugo svetovno vojno od 27. julija 1942 do 11. septembra 1943 delovalo italijansko fašistično koncentracijsko taborišče. V njem je trpelo okoli 15.000 slovenskih in hrvaških internirank in internirancev, pa tudi 2243 Judov iz Dalmacije. Zaradi nevdzdržnih življenjskih razmer, pomanjkanja hrane, bolezni in nasilja so otroci, ženske, starčki in moške množično umirali. Po nepopolnih podatkih je umrlo skoraj 4700 internirank in internirancev. Doslej so identificirali 1488 umrlih, med njimi tudi 163 otrok, mlajših od 15 let.

V spomin na umrle in vse, ki so trpeli na Rabu, sta ob 81. obletnici osvoboditve taborišča ZZB NOB Slovenije in mesto Rab 7. septembra pripravila spominsko slovesnost. Slavnostna govornica na prireditvi je bila predsednica Državnega zbora Republike Slovenije **Urška Klakočar Zupančič**.

Slavnostna govornica je bila predsednica Državnega zbora Republike Slovenije Urška Klakočar Zupančič, ki je k obelisku v spominskem parku položila tudi venec.

Slovesnosti ob 71. obletnici osvoboditve taborišča se je udeležilo več kot 200 ljudi, največ iz Slovenije.

»Sloga, ki je takrat krasila taboriščnike, mora v nas graditi zavedanje, da so za obstoj vsake posamezne države, mednarodne skupnosti in ne nazadnje človeške civilizacije nujni medčloveško spoštovanje, povezovanje, sožitje in miroljubna politika. Živimo v nemirnem svetu, ko ne tako daleč od naših meja potekata dve vojni. V obeh plačujejo ceno za zločinske politike navadni ljudje, državljanke in državljani,« je med drugim dejala predsednica državnega zbora in poudarila, da smo Slovenci in Hrvati svojo sedanjo svobodo skozi zgodovino plačali s številnimi žrtvami, zato so tovrstne slovesnosti izjemna pri-

ložnost, da utrdimo mostove med prijateljskima narodoma in državama. Skupaj moramo tudi kot opomnik vsej mednarodni skupnosti ponavljati: nikoli več!

»Obžalujem, da danes z nami ni najvišjih političnih predstavnikov Italije, a prepričana sem, da bodo nekoč zbrali dovolj poguma, da se nam pridružijo na skupni slovesnosti, saj bi bil to pomemben spravi korak in predvsem simbolično dejanje, s katerim bi sporočili, da prepuščamo zgodovino stroki,« je na spominski slovesnosti dejala Urška Klakočar Zupančič. Izrazila

NADALJEVANJE NA STRANI 2

■ **UVODNIK**

Mir

Dr. Danilo Türk, strokovnjak za mednarodno pravo in mednarodne odnose, tretji predsednik Republike Slovenije

Svet je v najtežjem obdobju po koncu druge svetovne vojne. Simptom tega stanja so oboroženi spopadi. Teh je – po analizi Globalnega indeksa miru (»Global Peace Index«) ta čas skupno 56. Kar 92 držav sodeluje v oboroženih spopadih zunaj svojih meja. Mednarodni sistem je ohromljen. Prav mogoče je, da bodo zgodovinarji v prihodnosti opisovali naš čas kot zgodnjo fazo tretje svetovne vojne. Vprašanje je, ali obstaja kakšen izhod iz tega položaja in morebiti celo prehod v novo obdobje stabilnosti in miru. Odgovor na to vprašanje je mogoč ob dobrem razumevanju globalne geopolitične dinamike.

Vzorec globalnih odnosov, ki je bil vzpostavljen po koncu hladne vojne, torej zadnja tri desetletja, zdaj razpada. Prevlada zahodnih držav pod vodstvom ZDA se je končala. Na sceni so močni igralci, ki vzpostavljajo večpolarni svet. Vprašanje, kako bo potekalo nadaljnje vzpostavljanje novega sveta, kjer bodo poleg ZDA še drugi veliki igralci – Kitajska in Rusija ter države skupine BRICS – je odprto. Upravljanje tega procesa je največja naloga našega časa, neuspeh pa lahko postane največja katastrofa v zgodovini.

In kje je tu Slovenija? Naša država je dolgo živela »v mehurčku« – prepričana, da smo za varnost in blaginjo v glavnem poskrbeli z vključitvijo v zvezo NATO in Evropsko unijo in da se lahko predajamo našim političnim igricam brez prave odgovornosti za prihodnost. Za varnost naj bi skrbela zveza NATO, za blaginjo pa Evropska unija.

Danes vsakdo vidi, da ni tako. NATO ne zagotavlja varnosti. Nasprotno, njegova širitev na Ukrajino je destabilizirala svet. Evropska unija pa je po letih kriz in stagnacije spoznala, da je njeno tehnološko in gospodarsko zaostajanje za ZDA in Kitajsko ustvarilo položaj, ko na svetovnem odru morebiti ne bo mogla igrati samostojne vloge. Potrebne bodo reforme.

Slovenija lahko danes vse te resne težave podrobno opazuje, posebej ker je nestalna članica

Varnostnega sveta OZN, kjer vsak dan in vse dni v dveh letih svojega članstva razpravlja o najtežjih vprašanjih vse slabše mednarodne varnosti. V tem položaju morebiti ne more veliko storiti, lahko pa teže dobro vidi in razume in – ob primernem trenutku – prispeva kakšno misel, ki bi pomagala pri preprečevanju drsenja v katastrofo.

Da bi to bilo mogoče, je treba imeti jasno predstav o pomenu miru. Globalni mir je samostojna vrednota in pogoj za reševanje vseh težav – političnih, gospodarskih, okoljskih in drugih. Mir je prva prednostna naloga sveta.

V sedanjih razmerah so prednostne naloge zagotavljanja globalnega miru povezane z vojno v Ukrajini. Tudi druge vojne, posebej vojna v Palestini in vojna na območju razpadajočega Sudana, imajo daljnosežne posledice, usodnega pomena pa je ta čas vojna v Ukrajini.

Ta vojna se ni zgodila v vakuumu. Ruska invazija februarja 2022 je bila seveda kršitev Ustanovne listine OZN. Toda bila je tudi odgovor na resno ogrožanje varnosti Rusije, ki se je povečevalo vse od leta 2008, to je od najave prihodnjega članstva Ukrajine v zvezi NATO. Nasilen prevrat, ki se je februarja 2014 zgodil v Kijevu, in prevlada skrajnih nacionalističnih sil v Ukrajini v letih, ki so sledila, sta imela ves čas in imata še danes politično in vojaško podporo zahodnih sil, ki so tako soodgovorne za vojno. Pritiski ZDA in Velike Britanije so preprečili tri poskuse ustavitvi vojno v marcu in aprilu 2022, na njenem samem začetku. Sledila je zaostrite vojne, ki prav ta čas dobiva nove in še bolj nevarne razsežnosti.

NATO ne zagotavlja varnosti. Nasprotno, njegova širitev na Ukrajino je destabilizirala svet.

Kako torej obrniti te razmere v smer miru – in predvsem kakšen naj bo trajen mir? Marsikaj bo odvisno od razvoja položaja na bojišču, kjer Ukrajini ne kaže dobro. To spravlja v zadrego tudi njene najtesnejše prijatelje. Prevladujejo vedno nove oblike zaostrite vojne. V Ukrajini je nakopičen največji vojaški potencial v Evropi – in to brez jasnega strateškega koncepta. Vojna do zadnjega Ukrajince – in do zadnjega evra – ni strategija, ampak posledica pomanjkanja strategije.

Hkrati ob eskalaciji vojne poteka preizkušanje možnosti za začetek pogovorov. Te možnosti še niso obetavne, saj obe strani še vedno stavita na vojaško zmago.

NADALJEVANJE NA STRANI 2

NADALJEVANJE S STRANI 1

Mir

Nekaj pa je že jasno: modeli pogovorov, kakršnega je letos junija preizkusila Švica, ne morejo uspeti. V pogovore morata biti vključeni tako Ukrajina kot Rusija, na mizi pa morajo biti vsi dosedanji predlogi za mir. Pomagalo bi tudi, če bi se pred začetkom pogovorov omejile oborožene akcije.

Pomembna pa bo tudi vizija prihodnjega miru. Kadar se razmišlja o začetku mirovnih pogovorov, je koristno imeti pred seboj predstavo o celotni strukturi miru. Vojna v Ukrajini ni le vojna med dvema državama in zgolj vojna za ozemlje. Je tudi evropska in na neki način svetovna vojna, saj so vanjo močno vpletene vodilne svetovne sile – in to politično, gospodarsko in vojaško. Zato bo tudi mir moral biti široko zasnovan. Sporazum o končanju oboroženega konflikta v Ukrajini je nujen, a ne tudi zadosten pogoj za mir. Mir bo zavladal, ko bo vzpostavljena nova in vzdržna evropska varnostna arhitektura. Šele ta bo vojno zares končala.

NADALJEVANJE S STRANI 1

»Fašizem in nacizem še živita«

je upanje, da bodo tri prijateljske države – Slovenija, Italija in Hrvaška – gradile svojo prihodnost na sporazumevanju, mirnem urejanju odprtih zadev, sožitju in zagotavljanju blaginje za svoje državljanke in državljane.

»Sporočila slovesnosti, kakršna je današnja, so vedno večplastna. Ohranjamo spomin na žrtve vojne nasilja in zgodovinska dejstva, hkrati pa sedanje in prihodnje generacije opominjamo, kako pomembna vrednota je mir med narodi in državami,« je še dodala in se ob koncu zahvalila vsem tistim, ki ohranjajo spomin na žrtve koncentracijskega taborišča Rab in Gonars.

Delegacijo ZBZ NOB Slovenije je na Rabu vodil predsednik Marijan Križman (v sredini), v njej pa sta bila tudi član predsedstva ZBZ NOB Slovenije Janez Alič (desno) in predsednik Taboriščnega odbora Rab Gonars Herman Janež - mlajši.

Udeležence je nagovoril tudi predsednik Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije **Marijan Križman**. Poudaril je, da je spominjanje težkih časov skupne zgodovine nujno, saj je zgodovina naša učiteljica. Ne smemo misliti, da je fašizem padel leta 1943 in nacizem leta 1945, saj fašizem ni padel, le spotaknil se je. Danes fašizem in nacizem živita v lepih oblekah in kravatah in se tudi obnašata drugače in govornita drugače. Toda njihovi cilji so isti, le prilagojeni našemu času.

Udeležence, zbralo se jih je več kot 200, je nagovorili tudi **Gregor**

Iz dosedanjih izkušenj je že moč goče izluščiti osrednje načelo take nove varnostne arhitekture. To je načelo nedeljive varnosti: nobena država ne sme svoje varnosti krečiti tako, da ogroža varnost drugih. To osrednje načelo je bilo v preteklosti že sprejeto v ključne dokumente Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE), ni pa dobilo potrebne institucionalne in operativne strukture. V prihodnje bo treba poskrbeti za mehanizme, ki bodo osrednje načelo zagotavljali v stvarnosti. Ti mehanizmi bodo morali postaviti v ospredje preventivno diplomacijo. Oborožene konflikte je treba preprečevati. To pa seveda pomeni opustitev hegemonizmov – velikih, globalnih, in manjših, regionalnih.

Je svet sposoben ustvariti trajen in vzdržan mir? Tega danes še ne vemo. Vemo pa, da sedanje stanje vzajemno zagotovljenega uničenja ne zagotavlja prihodnosti. Svet potrebuje vzajemno zagotovljeno preživetje. Mir je nujen pogoj preživetja.

Košir, podžupan občine Kočevje, ki začasno opravlja funkcijo župana. Spomnil je na prihajajočo 40. obletnico pobratenja, do katerega je prišlo tudi zaradi skupne zgodovine, saj sta obe občini doživeli italijansko okupacijo. O pomenu spominjanja skupne zgodovine je tokrat že deseti v vlogi župana Raba zbranim govoril **Nikola Grgurić** in poudaril, da se v občinski upravi Raba trudijo, da ne bi pozabili nedolžnih žrtev za našo prihodnost. Preteklosti namreč ne moremo spremeniti, vendar je prihodnost v naših rokah in rokah novih generacij, ki jih moramo usmeriti na pravo pot, da bodo spoštovali in cenili vsako človeško življenje. Eden še redkih preživelih taboriščnikov, **Slavko Malnar** iz Čabra, letos ni bil prisoten, zato pa so navzoči lahko slišali njegovo pretresljivo pismo, v katerem je opisal življenje v taborišču, kot ga je doživel sam in kot pričevalec o njem govori že 80 let, saj se zaveda, da je generacija pričevalcev vse manjša in tudi vsi preživeli ne želijo govoriti o teh nečloveških časih.

Med govorniki iz Slovenije in Hrvaške je bil tudi predsednik Taboriščnega odbora Rab - Gonars **Herman Janež ml.**, hrvaško borbensko organizacijo SABA je zastopal podpredsednik **Dinko Tamarut**, hrvaški sabor pa odposlanec predsednika sabora Gordana Jandrokovića **Josip Borić**, v italijanski delegaciji pa so bili predstavniki VZPI-ANPI iz Rima, Trsta in Vidma. Omeniti velja še prisotnost slovenskega veleposlanika v Zagrebu **Gašperja Dovžana** in **Matjaža Ravbarja**, v. d. generalnega direktorja Direktorata za vojne veterane in vojaško dediščino, ki bo skupaj z občino Rab v prihodnjih dneh začel obnavljati osrednji obelisk na spominskem pokopališču, saj je po 70 letih potreben temeljite obnove.

Kulturni program so soustvarili Kvintet trolil Slovenske policije, rabska recitatorka Maja Belič, pevka Ani Frece, kitarist Marko Mozečič ter voditeljica Irena Ivčić in Urban Pipan. Navzoči pa so bili tudi gardisti Slovenske vojske.

Jani Alič, foto: Iztok Pipan

DOGODKI Kožbana

Ob 80. obletnici velikega volilnega shoda

7. julija smo počastili spomin na 80. obletnico velikega predvolilnega zborovanja v Brdih. Organizatorji so bili občina Brda, KO ZB za vrednote NOB Brda, Združenje borcev za vrednote NOB Nova Gorica in OZVVS Brda. Prisotne je nagovoril Žarko Kodermac, predsednik KO ZB za vrednote NOB Brda. Nagovor je imel tudi predsednik ANPI iz Čedadada Luciano Marcolini Provenza, ki je svoj govor prebral v sloven-

Slavnostni govornik v Kožbani v Goriških brdih je bil Ladislav Lipič.

predelih. Spomnil je na govor Janeza Stanovnika pred desetimi leti tu v Kožbani, ko je ta med drugim dejal, da so bili Primorci borci za slovensko mejo in brez Primorske ne bi bilo slovenske države. Naš narodno-osvobodilni boj je vgrajen v temelje naše državnosti.

V svojem nagovoru je Ladislav Lipič še poudaril, da je Slovenija članica EU, NATA, OZN in letos že drugič nestalna članica Varnostnega sve-

ta OZN. Na to smo lahko ponosni. Vendar današnja Evropo vznemirjajo številne težave: interesi kapitala, politična nestabilnost, podnebne spremembe, množične migracije, rusko-ukrajinska vojna, za katero ni pripravljenosti za pogajanja, in vojna na Bližnjem vzhodu. Nekaj je gotovo – o končanju vojn bodo odločali veliki takrat, ko bodo doseženi njihovi interesi. Žal med njimi ne bo Evrope, ki je s svojo politiko izgubila status globalnega igralca.

Prisotni so bili številni praporščaki, udeleženci Ljubljanske sekcije BBO, domačini in gostje iz sosednjih občin. Kulturni program so oblikovali: Ženska vokalna skupina Zimzelen Nova Gorica, zborovodja Uroš Čej, Darko Nikolovski, učenki Osnovne šole Alojza Gradnika Dobrovo, moderator programa Dominik Rusjan. Program srečanja se je končal s pesmijo Vstajenje Primorske.

Milena Beguš

skem jeziku. Slavnostni govornik je bil Ladislav Lipič, predsednik Zveze veteranov vojne za Slovenijo.

Ladislav Lipič je po pozdravu spomnil na praznik dneva državnosti z naslednjo čestitko: »Spoštujemo svojo državo in ljubimo svojo domovino.« V nadaljevanju je na kratko povzel ta dogodek leta 1944, ki dokazuje, da je bila partizanska vojska polnopravna članica velike mednarodne protihitlerjevske koalicije, česar nekateri tudi danes nočejo ali ne morejo razumeti zaradi lastne kolaboracije s silami zla. S sodelovanjem predstavnikov italijanskih partizanov pa se je potrdil skupen boj proti nemškemu okupatorju, italijanskemu fašizmu in slovenski belo-plavi gardi za osvoboditev, ki je bila tudi pogoj za ureditev odnosov med italijanskim in slovenskim narodom na obmejnih in narodnostno mešanih

O tem dogodku je v dokumentu Štaba BBO NOV in POS, št 52, Na položaju, 5. VIII. 44, Kronika BBO za mesec julij 1944, Štabu IX. korpusa NOV in POJ, Propagandni odsek (str. 2 in 3) med drugim zapisano: »V nedeljo 9. VII je bil v Brdih največji praznik. Tega dne se je prvič v zgodovini vršil veliki in svobodni volilni shod na planoti v hrastovem gozdičku nad vasjo Kožbana. Udeležilo se ga je nad 2000 ljudi, ki so manifestirali za našo osvobodilno vojsko in izgradnjo naše nove demokratične in federativne Jugoslavije. Okrašena tribuna, slike Stalina, Churchila, Roosevelta in Tita so razobešene okrog in okrog.

Od članov tujih vojaških misij je bil prisoten angleški major Tucker, našo vojsko pa je zastopal član odreda tov. Tine in kot zastopnike briških žena tovarišica Pavla. Italijanske partizane sta zastopala brigadni politkomisar tov. Vanni in nam. brig. Komandanta tov. Sasso.

Tovariš župnik Taras pa je poudaril svoj gnus nad narodnimi izdajalci in svojo trdno vero v bližjo svobodo. »Laz se te svobode ne bojim,« je dejal med drugim, »mi vsi se je ne bojimo, če je pa še kdo med nami, ki je do danes okleval, naj mu ta shod odvzame poslednje pomisleke...«

Major Tucker je izrazil svoje veliko občudovanje nad zavednostjo, s katero se ne samo posamezniki, ampak vsa množica slovenskih kmetov žrtvuje v borbi proti okupatorju.

DOGODKI Italijanski zločini

Pod streli omahnilo 16 nedolžnih Slovencev

10. marca 1942 so Italijani v Tomačevem ustrelili 16 Slovencev (Cirila Gabrovška, Ernesta Godca, Franca Babška, Janeza Žigmana, Vinca Ogrina, Franca Letonjo, Jakoba Krašovca, Antona Miklaviča, Martina Tomažina, Franca Vrhovca, Mihaela Riharja, Antona Debevca, Franca Riharja, Alojza Palčiča, Karla Ogrina in Ivana Debevca), ki jih je v tako imenovanem preserskem

procesu na smrt obsodilo vojaško sodišče v Ljubljani. Nedolžni fantje in moške iz Borovnice in okoliških krajev so bili zaradi diverzantske akcije v decembrski noči leta 1941 obtoženi napada na železniški most čez Ljubljano pri Preserju.

Devetinšestdeset aretiranih fantov in mož so odpeljali v ljubljanske zapore, jih zaprli v samice, zasliševali in nečloveško mučili. 7. marca

1942 je bila razglašena kruta, krivična, neizprosna sodba: 28 na smrt obsojenih, 12 na dosmrtno ječo, štirje na 30 let zopora, pet na osem let zopora, en na pet let, 19 oproščenih. Zadnji trenutek je bila dvanajstim na smrt obsojenim kaznen spreminjena v dosmrtno ječo, 16 nedolžnih pa je v zgodnjem torkovem jutru za vedno omahnilo pod streli.

S. B.

SPOMINI Koncentracijsko taborišče Dachau

Med 2720 zaprtimi duhovniki 30 slovenskih

V nacističnem taborišču Dachau je bilo med množico zapornikov tudi 2720 duhovnikov iz vse Evrope, med njimi okoli 30 iz Slovenije. Duhovniki taboriščniki so bili v posebnih barakah, ločenih za duhovnike nemške in poljske narodnosti, bila pa je še skupna »baraka narodov«. Duhovnike so ločili od drugih zapornikov zato, da niso mogli uresničevati svojega poslanstva in sotrpinom vlivati poguma ali jih pripravljati na smrt. V eni od barak za duhovnike so

po posredovanju papeža Pija XII. smeli imeti kapelo, kjer je en duhovnik ob nedeljah maševal, drugi pa so bili pri maši.

Decembra 1944 se je v tisti kapeli zgodilo nekaj izrednega: 29-letni nemški diakon Karl Leisner, ki je bil v Dachau od leta 1940 in je bil hudo bolan, je v največji tajnosti prejel mašniško posvečenje in daroval svojo prvo sveto mašo, ki je bila zanj tudi edina v življenju. Tega pričevalca je sv. papež Janez Pavel II. med mašo na olim-

pijskem stadionu v Berlinu 23. junija 1996 kot mučenca razglasil za blaženega (Karl Leisner goduje 12. avgusta). Med duhovniki, ki so pri tem novomašnem slavlju sodelovali, je bil tudi slovenski duhovnik Maks Ledinek, ki je bil v Dachau od aprila 1943 do 29. aprila 1945, ko so ameriški vojaki osvobodili Dachau.

Pater Bogdan Knavs (prebral v župnijskem listu domače župnije Mošnje)

DOGODKI Loška dolina

Pohod do obeležij partizanskih bolnic pod Snežnikom

Krajevna organizacija Združenja borcev za vrednote NOB Loška dolina je juljsko soboto pripravila spominski pohod po obeležjih partizanskih bolnic pod Snežnikom (SVPB-S).

Pohod je bil poklon strokovnosti, neizmerni požrtvovalnosti in iznajdljivosti zdravnikov, zdravniškega in tehničnega osebja, ki so v težkih razmerah oskrbovali in zdravili ranjence in bolnike, ter poklon veliki solidarnosti vaščanov najbližjih vasi, tudi iz sosednje Hrvaške, in partizanskih enot, ki so skupaj oskrbovali bolnice s hrano.

Trideset se nas je zbralo v Babnem Polju, od koder smo se z avti odpeljali proti Županovemu lazcu. Ogleдали smo si obeležja bolnic Hrib, Podgora, Pudob in obnovljeno bolnico Stari trg.

Član krajevne borbevske organizacije Tone Mohorič je pri vsakem obeležju predstavil namen posamezne bolnice in njeno delovanje. Niso vse bolnice delovale sočasno. Bolnica Hrib je bila namenjena za ranjence, ki so bili predvideni za prevoz v Italijo z letališča v Nadlesku v Loški dolini, saj je bila najbližje vasi Babno Polje. Bolnici Podgora in Pudob sta delovali manj kot

leto dni. Nemci so ju isti dan požgali. Vsi ranjenci in osebje so se pravočasno umaknili. Bolnica Stari trg je delovala do osvoboditve.

Ob vračanju smo se ustavili na Županovem lazcu, kjer stoji spomenik, posvečen partizanskim bolnicam pod Snežnikom, ki so delovale od leta 1942 do 1945.

Iz pisnih virov smo se seznanili, kako so v bolnicah potekali pogrebni obredi, ki so bili dosledno vodeni in so svojem omogočali povojna izkopavanja, saj so bile vse lokacije pokopa skrbno dokumentirane in je bila pri vsakem pokopu zakopana steklenica, v kateri so bili njegovi osebni dokumenti. Tudi poročne obrede so imeli določene. Štirje pari so se namreč poročili v bolnišnicah.

Iz zapisa, ki ga je imela ena od udeleženk pohoda, smo spoznali tragično zgodbo mladega partizana. V svojih rosnih letih je izkusil vso tragedijo vojne, in ko se je po dolgem času ustavljal v domači hiši, se je s samokresom nesrečno sam ustrelil. Oče ga je z vozom peljal v bolnišnico pod Snežnikom. Žal je bila rana prehuda. Vseh udeležencev pohoda se je še posebej dotaknil zapis o povojnem izkopu tega mladega partizana, ko so oče

in njegove sestre ob odprtju jame spoznali sina oz. brata in so iz poleg njega zakopane steklenice vzeli njegove stvari in zapis o vzroku njegove smrti brez podpisa, ki ga je po vsej verjetnosti zapisal zdravnik ob ugotovitvi smrti.

Ob vrnitvi v Babno Polje smo se ustavili pri grobnici ob cesti, kjer počiva 49 posmrtnih ostankov neznanih padlih borcev NOV, pripadnikov Notranjskega odreda in ranjencev, umrlih v partizanskih bolnicah pod Snežnikom. Prižgali smo svečo in se njihovemu spomenu poklonili z minuto molka.

Pohod smo končali na rednem letnem občnem zboru Krajevne organizacije Združenja borcev za vrednote NOB Loška dolina. Predsednik Zvonko Vidovič je predstavil delovanje v minulemu letu, prevladovala so slovesnosti v spomin na dogodke iz narodnoosvobodilnega boja, vzdrževanje spominskih obeležij, udeležba na slovesnostih po Sloveniji, obiski naših članov jubilarantov in žalne slovesnosti ob smrti naših članov.

Na občnem zboru se nas je zbralo lepo število in sobotno popoldne je minilo v prijetnem druženju.

Ida Turk

SPOMINI Alojz Sedmak

Iz italijanske vojske v partizane

Alojz Sedmak iz Juršč je praznoval stoti rojstni dan. Rodil se je namreč 13. septembra 1924 v družini z desetimi brati in sestrami. Oče je večkrat odšel v Ameriko s trebuchom za kruhom, nazadnje pa se je le vrnil domov. Alojz je moral kot mladenič služiti v italijanski vojski. Po razpadu Italije je prišel domov in se na Mašunu pridružil partizanom. Postal je član Šerčerjeve brigade.

Z brigado je z Mašuna odšel preko Ognjic v Loško dolino. Brigada se je utaborila nad Cerknico. Alojz je bil v enoti minercev, ki so minirali progo Rakek-Postojna. Z brigado je nadaljeval pot proti Velikim Laščam, kjer so januarja 1944 napadli nemške bunkerje. Iz cerkvenega zvonika so jih napadali z minometi, kar je povzročilo veliko mrtvih in ranjenih med partizani.

Zatem je partizane pot vodila v Suho krajino, kjer so se združili s 14. divizijo, ki je odšla na pohod proti Štajerski. Alojz je bil razporejen v 9. brigado 18. divizije. Njegov drugi bataljon je marca odšel v Brkine in se vključil v Istrski odred, kjer je ostal do konca vojne. V začetku februarja 1945 se je odred odpravil proti Ilirski Bistrici v smeri Šembije-Koritnice, kjer so se utaborili v barakah nad Koritnicami. Ko je bil na izvidnici, so ga presenetili Nemci. Aretirali so ga in odpeljali v Ilirsko Bistrico, kjer so ga mučili in zasliševali. Po enem mesecu je prišel v celico nemški oficir, ki mu je prinesel kramp in lopato ter ga odpeljal na hrib nad Ilirsko Bistrico. Ukazal mu je, naj izkoplje jamo, meter široko in dva metra globoko. Ko je jamo izkopal, mu je oficir ukazal, naj se uleže vanjo. Bil je prepričan, da ga bo ustrelil. Na njegovo presenečenje mu je oficir ukazal, naj izkoplje še drugo jamo. Šele takrat je ugotovil, da koplje zaklonišča in ne svojega groba.

Iz Ilirske Bistrice so ga odpeljali v zapore na Reko. Vsako jutro so iz tamkajšnjih zaporov odpeljali skupino jetnikov na streljanje. Čez nekaj dni so naložili na tovornjak tudi njega in ga odpeljali. Na srečo so tovornjak pri Sušaku napadli partizani. Jetniki so se razbežali, vendar so jih Nemci polovili in odpeljali nazaj v zapor. Proti večeru istega dne sta v klet zapora vdrla dva civilista, podrla zid in skupino jetnikov rešila pred gotovo smrtjo.

V zaporu je bil tudi neki Rečan, ta ga je odpeljal domov in skrtil v

Alojz Sedmak iz Juršč

drvarnico. Nemci so takrat že množično zapuščali Reko, saj je vanjo prodrla 4. armada. Zvečer se je Alojz odpravil proti železniški postaji, da bi se odpeljal domov proti Ilirski Bistrici. Zamudil je vlak, zato je kar peš odšel proti domu. Pri Jelšanah je srečal skupino partizanov, ki so ga naložili na tovornjak in ga odpeljali v Ilirsko Bistrico na kmetijo Oblak, kjer je prespal. Naslednji dan je po skrivnih poteh prišel domov na Juršče. Doma je bil dva dneva, nato je odšel v Pivko, da bi izvedel, kje je njegova enota. V Pivki je našel komandanta komande St. Peter na Krasu, tovariša Buha - Boruta, ki mu je povedal, da je njegov odred v Trstu. Z vlakom se je odpeljal v Trst, kjer je našel svoje tovariše. Junija so se morali umakniti iz Trsta in njegov odred je odšel v Ilirsko Bistrico. Komandant ga je nato poslal v Ljubljano v glavni štab divizije. Tam so ga predlagali za odhod v oficirsko šolo v Beograd. Leta 1949 se je demobiliziral.

Jesen življenja Alojz preživlja v svoji rojstni hiši na Jurščah, kjer zanj vzorno skrbita obe hčerki. V vojni je veliko pretrpel, a o tem ne govori, saj je po naravi skromen in se v življenju ni nikoli hvalil z zaslugami, ki jih nedvomno ima. Danes obsoja krivice, pohlep in krajo, predvsem pa ga boli, kako nekateri v politične namene zlorabljajo in potvarjajo zgodovino narodnoosvobodilnega boja.

Livij Knafelj

(To življenjsko zgodbo sem zapisal po Alojzovem spomenu. Sem njegov sovaščan. Borci KO Pivka in postojnsko območno združenje borcev, vsi vaščani in prijatelji mu želimo še veliko zdravja.)

ZLOČINI OKUPATORJEV Koreno

Vaščane pometali v goreče hiše

Združenje borcev za vrednote NOB Lukovica je pripravilo slovesnost ob obletnici požiga vasi Koreno. Tovariš Marjan Križman, predsednik Zveze borcev za vrednote NOB občine Lukovica, je vse navzoče najprej pozdravil in zatem v nagovoru orisal dogajanje pred 82 leti.

»Mineva 82 let od najbolj žalostnega in krutega dogodka, ki je prizadel vas Koreno. Okupator je obkolil vas, jo izropal in požgal, 16 vaščanov je pometal v goreče hiše, veliko domačinov pa je odgnal v taborišče. Kot v številnih primerih je bil okupator obveščen, da vaščani sodelujejo z partizani, jih podpirajo in hranijo, zato se je odločil vas kaznovati. Mnogo trpljenja in gorja so povzročili ljudem sicer redki izdajalci, ki so se našli med vaščani

in za majhne ugodnosti sodelovali z okupatorjem, za kar so bili številni pravično kaznovani. Sovražnik je zgodaj zjutraj začel ropati, vlamljati v hiše in odganjati živino. Naropano

premoženje so kmetje, ki jih je sovražnik v to prisilil, odpeljali iz vasi. Nemški vojaki so bili izjemno kruti, pretepali so vaščane in celo nepokretno vaščanko v postelji polili z bencinom in jo zažgali. Razbijali so okna, kar je pospešilo gorenje skromnega premoženja. Izjemno kruto in maščevalno so zažigali še žive vaščane, da bi jih odvrnili od sodelovanja s partizani. Bilo je tudi nekaj poskusov bega pred kruto usodo, vendar so se vsi tragično končali. Kljub strašni krutosti in neizmernemu trpljenju vaščanov pa sovražniku ni uspelo zatreti želje po svobodi. Naša obveza je, da ti dogodki ne utonejo v pozabo, da se s hvaležnostjo spominjamo ljudi, ki so svoje življenje darovali za svobodo.«

Marjan Križman

DOGODKI Kavče

Kurirčkovo pošto predali Mariji Kuhar

Praznik dan upora proti okupatorju sta tudi letos zaznamovala tradicionalni pohod Po poteh spominov in tovarštva in proslava s slovesno predajo kurirčkove pošte. Pohodniki, ki so se na pot podali s treh izhodišč, so se družili pri spominski plošči na Jakcu, nato so se združeni sprehodili po delu Podkrajja in Kavč po poteh, po katerih so med drugo svetovno vojno kurirji prenašali pošto. Pot jih je vodila mimo krajev, kjer so partizani in terenci imeli javko, mimo Partizanske bolnice Jelka-Breza ter mimo Klavževe sušilnice, kjer je spominska tabla v spomin na konferenco Komunistične partije Slovenije. Okoli 15. ure so s pe-

smijo prikorakali do prireditvenega prostora pred Domom krajanov v Kavčah, kjer so jih pričakali drugi udeleženci spominske slovesnosti. Zbralo se je več kot sto obiskovalcev od blizu in daleč.

Slavnostno prireditev smo začeli s himno. V imenu krajevne skupnosti Kavče, Športnega in kulturno-umetniškega društva Kavče in Krajevne organizacije zveze borcev za vrednote NOB Podkraj - Kavče je predsednica krajevnega odbora najprej vse navzoče prijazno pozdravila in nato je sledil kratek kulturni program, v katerem so sodelovali Kavški pevci, ženski pevski zbor DU Velenje in recitatorka Ja-

nja. Program je popestrila skupinica partizanov ob tabornem ognju.

Slavnostni govornik, župan mestne občine Velenje Peter Dermol, je v svojem govoru poudaril pomen Osvobodilne fronte. Le tisti, ki so izkusili grozote vojne, vedo, kako pomembna sta danes mir in svoboda. Prav tako je poudaril, da so se partizani postavili na pravo stran in da smo danes mi odgovorni za to, da se nikoli ne pozabijo njihova pogumna dejanja, vredna največjega spoštovanja. Ob koncu prireditve so na prizorišče prikorakali mladi kurirčki, ki so prinesli kurirčkovo pošto in jo slovesno predali letošnji častni gostji Mariji Kuhar. Tovarišica Ma-

Tovarišica Marija Kuhar je sprejela kurirčkovo pošto.

rija je ena od otrok, ki so jih nacisti med drugo svetovno vojno iztrgali iz rok slovenskih staršev in jih poslali v taborišča, kjer so bili podvrženi germanizaciji. Ko je Marija iz rok mladih kurirčkov sprejela kurirčkovo pošto, je otrokom in vsem navzočim delila svoje spomine na takratne hude čase

in ob njenem pripovedovanju se je marsikatero oko zarosilo. Prireditve se je končala s prelepo slovensko pesmijo in povabilom, da se ob letu osorej spet srečamo. Po končanem uradnem delu pa je sledilo še prijetno druženje s pogostitvijo.

Metka Grabner

DOGODKI Maribor

80 let od dogodka v Hrenovi ulici

Spomladi leta 1944 je okupator okrepil svoje delovanje pri odkrivanju postojank in sodelavcev Osvobodilne fronte v Mariboru, zaradi izdaj je padla večina postojank, kar je močno zavrlo odporiško delovanje, težišče dela okrožne organizacije osvobodilnega gibanja pa je bilo preneseno na podeželje.

Člani okrožnega vodstva, ki so ostali v Mariboru, so se večinoma zadrževali na Studencih, da so bili bližje Pohorju. Trije člani okrožnega vodstva KPS Maribor – Ivan Kolkol, Ivan Zagernik in Robert Filipič – ter član mestnega komiteja KPS Jože Kovač so se 14. julija 1944 preselili v Hrenovo ulico 4, kjer naj bi se jim naslednji dan pridružil še nekaj članov okrožnega odbora OF, kurir pa bi jih nato odvedel na okrožno konferenco Osvobodilne fronte zunaj mesta. A četverica je bila izdana. Nacisti so 15. julija obkolili hišo in v neenakovrednem tri ure dolgem spopadu so vsi štirje aktivisti. Peta žrtev spopada je bil

Aldo Debeljak, ki so ga gestapovci pripeljali iz zapora, da bi aktiviste nagovoril k predaji. Ti ga niso spoznali in so ga ustrelili. Smrt članov okrožnega vodstva v Hrenovi ulici je bila hud udarec osvobodilnemu gibanju v mestu, saj so padli v času velikih uspehov štajerskih partizanov in novega poleta odporiškega delovanja v Mariboru.

Združenje borcev za vrednote NOB Maribor je v sodelovanju z Mestno četrtjo Studenci pripravilo okroglo mizo z namenom, da osvetli spomin na tragični dogodek iz julija 1944.

Okrogli mizi smo dali naslov 80 let padca okrožnega vodstva osvobodilnega gibanja v Mariboru. Sodelovali so dr. Marjan Žnidarič, zgodovinar, muzealec in eden najboljših poznavalcev narodnoosvobodilnega boja na slovenskem Štajerskem, upokojeni zgodovinar Muzeja NO Maribor Marjan Matjašič ter članice recitacijske skupine Vedrina, ki deluje v mestni četrti

Studenci. Navzoče sta pozdravila Matej Vodopivec, predsednik sveta mestne četrti Studenci, in Jože Vrhnjak, predsednik ZB NOB Maribor. Oba sta pozdravila skupni projekt, ki osvetljuje dogodke iz preteklosti v lokalnem okolju in prenaša vrednote narodnoosvobodilnega boja v

sedanji čas. Dr. Žnidarič je predstavil svetovne razmere leta 1944 in jih povezal z razmerami v Mariboru in okolici; prikazal je delovanje osvobodilnega gibanja s poudarkom na tragičnem dogodku 15. julija.

Marjan Matjašič je kot odlični poznavalec razvoja mariborske in-

dustrije predstavil Železniške delavnice, ki so sooblikovale mariborsko odporiško gibanje, in razmere na delavskih Studencih.

V kulturnem delu sta se nam predstavili članice Recitacijske skupine Vedrina, ki domuje v MČ Studenci. Danica Zlatar nam je recitala Kajuhovo pesem Ko človek bo človeka prepoznal, Ksenija Šešerko pa nas je navdušila z avtorsko pesmijo Veš, oče.

Pred začetkom okrogle mize smo v prostorih MČ odprli potujočo razstavo ZZB NOB Slovenije NOB 1941–1945, ki je bila teden dni na ogled krajanom.

Po končanem uradnem delu so si navzoči ogledali razstavo in se še kar nekaj časa zadržali v prijetnem pogovoru ob dobri kapljici in prigrizku. Dogovorili smo se, da bomo v prihodnje pripravili še kakšen skupni projekt, ki bo povezal preteklost, sedanjost in tudi prihodnost.

ZB NOB Maribor

DOGODKI Andraž

Zbornik ob 70. obletnici delovanja

6. septembra je Krajevna organizacija Združenja borcev za vrednote NOB Andraž pripravila predstavitev zbornika ob 70. obletnici ustanovitve te organizacije. Prireditve je potekala v okviru praznovanja praznika občine Polzela 2. oktobra v spomin na domačine, ki so bili na ta dan leta 1942 na dvorišču pred mariborskimi sodnimi zapori ustreljeni kot talci. V slavnostni večer je goste popeljal Vokalni kvintet Lastovka s ponarodelo pesmijo Slovenec sem. Župan občine Polzela Jože Kužnik je v svojem nagovoru pozdravil obiskovalce in Krajevni organizaciji Združenja borcev za vrednote NOB Andraž čestital za

visoki jubilej in izdajo zbornika.

Visoko obletnico Krajevne organizacije je s svojo udeležbo počastil tudi Marjan Križman, predsednik ZZB NOB Slovenije. V svojem nagovoru je poudaril pomen tovrstnih organizacij in Krajevni organizaciji Združenja borcev za vrednote NOB Andraž čestital ter ji zaželel še veliko uspeha v prihodnje.

Predsednik krajevne organizacije ZB Jože Krk in glavni urednik zbornika Srečko Rajh sta v pogovoru, ki ga je vodila Karmen Kreže in prireditve tudi povezovala, na kratko opisala prehojeno pot te organizacije in poudarila, da je krajevna organizacija v 70-letnem obdobju

vseskozi uresničevala svoje poslanstvo. Dosledno je delovala na temeljih vrednot narodnoosvobodilnega boja, skrbela za socialno stanje bork in borcev, šolanje otrok padlih partizanov, redne sestanke in sprotno reševanje odprtih problemov. Vseskozi je namenjala posebno skrb ohranjanju in vzdrževanju spominskih obeležij NOB, spominskim pohodom in prireditvam ter pogrebnim slovesnostim za svoje članice in člane. Leta 2021 je krajevna organizacija ZB prejela zlato plaketo za najboljšo krajevno organizacijo, kar zagotovo pomeni veliko čast in potrditev njenega dela. Večer sta z glasbenimi vložki

obogatila Vokalni kvintet Lastovka in Jure Marinčič, ki je na ustne orglice zaigral pesmi Počivaj jezero v tihoti in Pesem o svobodi. Da pa so se obiskovalci po uradnem delu še

malo družili in se dobro počutili, je poskrbela kulturna sekcija Kulturnega društva Andraž ob podpori občine Polzela.

Karmen Kreže

DOGODKI Žabja vas

Urh nas opominja

Načrtovani letošnji izlet smo v KO ZB Žabja vas preoblikovali v strokovno ekskurzijo, saj je to narekovala sama vsebina: obisk Spominskega območja Urh, Spominske hiše II. grupe odredov v Podlipoglavu ter Muzeja novejši in sodobne zgodovine.

Za udeležbo na izletu smo preko Združenja borcev za vrednote NOB Novo mesto povabili vse krajevne organizacije za vrednote NOB, a kaže, da so številni člani kljub našemu zaprosilu ostali neobveščeni. Za pomoč pri pripravi in sprejemu na Spominskem območju Urh se moramo se še enkrat zahvaliti Julki Žibert, predsednici MO za vrednote NOB Ljubljana, ki smo ji tudi čestitali za podeljeni naziv častne meščanke Ljubljane, enako tudi dr. Martinu Premku za strokovno vodstvo po območju, tovarišici Miji Kocjančič, predsednici KO ZB za vrednote NOB Zadvor - Sostro, in tovarišu Jožetu Martiniju. Spomin-

Udeleženci strokovne ekskurzije

sko območje Urh nam je zgodovinar Premk podrobno predstavil, kot zna le on: mežnarijo, kleti, ki vzbujajo srh, ko se spustiš vanje, pa cerkev in lipi v bližnjem gozdu, ki so bile prizorišča vojnih zločinov.

Pobočja Pugleda in Janč ter bližnjih gričev, povezanih z ozkimi dolinami, so bila območje prvih partizanskih enot leta 1941. Medvojno zgodovino teh krajev nam je v njihovi spominski hiši, poimenovani tudi Pugled, ob prigrizku dobrodošlice predstavila Mija, neutrudna

predsednica krajevne organizacije. Njen predhodnik nas je pospremil do nekaj impozantnih spomenikov vojnega časa.

Po vsestransko odličnem okrepčilu v gostilni Pri Micki smo si morali vzeti več časa za vodeni ogled razstave o slovenski zgodovini od obdobja pred prvo svetovno vojno pa vse do današnjih dni. Dvourni odlični vodenje s poudarkom na zgodovini druge svetovne vojne je bilo večini veliko dopolnilo sicer širokega znanja tega obdobja, zahva-

ljujoč prav vodnikovemu znanju in predstavitvi.

S simbolnimi darovi smo se zahvalili svojim gostiteljem in jim izročili publikacije Naše besede. Ob slovesu smo jih povabili, da spoznajo naše kraje pod Gorjanci, od koder je nekaterim morilec po razkritju tako imenovanega Štajerskega bataljona uspelo pobegniti v postojanko na Urhu in v bližnje zaselke, kjer so nadaljevali svoje morilske pohode po tamkajšnjih zaselkih v dolini.

Tone Murgelj

Rjuha

Zima 1944.
Jutro,
na pragu kurirka Jožica,
Tonca, v bolnici Zalesje
primanjkuje poveljev.
Nimam jih, zbrala bom rjuhe,
razrezati jih je treba, zviti,
oglasi se jutri.
Tonca gre od hiše do hiše,
zbira rjuhe,
izogne se le siromašni
Vrabčevi domačiji s petimi otroki.

Pol dne,
pred vrati Vrabčeva mati.
Prinesla sem ti rjuho,
pri hiši sta samo dve,
ena naj bo za ranjence,
drugo bom hranila za pare.
Mulci bodo še naprej spali
na senu, brez rjuh.
Revni smo, a glej,
da nikoli več
ne obideš naše hiše.

Ana Marija Cetin Lapajne
(Vir: Ana Marija Cetin Lapajne. Žarek. Brezovica pri Ljubljani: Lara 2014, str. 64.)

AKTUALNO

Nova razkritja o britanskem kolonializmu (3)

Lilijana Burcar

Da bi evropski kolonizatorji lahko opravičili okupacijo, nasilen odvzem zemlje in surovin ter podjarmljenje in izkoriščanje ljudi, sebe pa postavili za umišljene nosilce napredka in civilizacije, so vse okupirane in izkoriščane na osnovi barve njihove kože označili za »druge« in razglasili za neljudi. Kot skupini so jim namerno pripisali izmišljene negativne lastnosti, ki naj bi dokazovale njihovo manjvrednost v primerjavi z belskim človekom. To je bila posebna oblika kolonizatorjevega ideološkega in duhovnega nasilja nad staroselci, kateremu je vedno sledilo tudi fizično nasilje. Razčlovečeni drugi naj ne bi bili sposobni racionalnega razmišljanja, zaznamovale naj bi jih odsotnost uma in duha, kaotičnost in zgolj intuitivnost, nezrelost in hkrati živalskost. Zato naj bi bili glede na rasistične evolucijske teorije, ki jih je v zagovor svojih imperialističnih osvajalskih politik postavila belska Evropa s svojo psevdoznanostjo 19. stoletja, eno z živalmi oziroma v najboljšem primeru eno z večnimi otroki, ki še niso dosegli razsvetljenja in umske zrelosti. Zato naj domorodci ne bi imeli pravice do upravljanja samih sebe in svojih dobrin, kvečjemu naj bi jih upravljali beli človek. Evropejci z Britanci na čelu naj bi domnevno prihajali v

miru in iz gole humanistične skrbi za dobrobit Indijske podceline. Bela Evropa naj bi domnevno edina razpolagala z umom in racionalnostjo, zato naj bi ji bilo »usojeno podrediti si ljudstvo, ki so ga njegova narava in bestialne navade domnevno že vnaprej pripravile za vprego v tuji jarem«.

Krvavo zatiranje uporov domorodcev

Takšne rasistične in genocidne politike britanskega imperija, navzven označevane kot humanitarne, so dobile svoj posebni zamah vsakič, ko so se poteptani in zatirani prebivalci indijske podceline združili v skupnem boju in zahtevali, da se jim prizna status človeka. Ko so tako rasistično ožigosani in razčlovečeni drugi pokazali svojo intelektualno zrelost in svojo racionalnost, so bile njihove zahteve po priznanju njihovih temeljnih svoboščin in statusa človeka zatrite v potokih krvi. To se je zgodilo že po prvem vsesplošnem indijskem uporu proti britanskemu kolonizatorju leta 1857, ki ga je Britanija zatrla s pobjem več kot 100.000 civilistov. Krvavo zatiranje upornosti se je nadaljevalo tudi po prvi svetovni vojni.

Namesto da bi po prvi svetovni vojni britanski kolonizator Indiji podelil pričakovani status dominiona, kot je storil v primeru belske Kanade in Avstralije, je Indijce in Indijke znova izigral. Namesto obljubljene samouprave jim je leta 1919 vsilil tako imenovani Montague-Chelmsfordov paket reform, hkrati je sprejel tako imenovani Rowlattov zakon. V okviru prvega je volilna pravica za Indijce ostala simbolična, saj je tudi po tej re-

formi volilno pravico imel le vsak 250. Indijec. Prav tako je bila zgolj simbolična participacija izvoljenih predstavnikov indijskega ljudstva pri sprejemanju in izvajanju politik. Britanci so namreč zadržali primat nad ključnimi vejami oblasti, davki, zakonodajo in javnim redom in mirom. Hkrati je ta paket reform britanskim guvernerjem po pokrajinah in viceguvernerju Indije podelil pravico, da po svoji presoji naknadno razveljavijo vse zakone, ki so jih že sprejeli izvoljeni predstavniki indijskega ljudstva. Tako imenovani Rowlattov zakon iz istega leta pa je britanskim oblastem podelil pravico, da lahko brez naloga aretirajo domačine in domačinke, jih privedejo pred sodišče in v odsotnosti porote obsodijo veleizdaje proti britanskemu imperiju.

To je aprila 1919 med indijskim prebivalstvom pripeljalo do množičnih protestov. V znak maščevanja in kot represivni ukrep je britanska vojska izvedla množični pobj civilistov, ki so se naslednjega dne, 13. aprila 1919, zbrali na verskem praznovanju v Armitsarju. Vse izhode s kraja praznovanja je vojska pod poveljstvom generala Dyerja zablokirala in začela streljati na ljudi vključno z otroki in ženskami. V desetih minutah je bilo izstreljenih 1650 krogel, pod katerimi je obležalo 1516 ljudi, od tega po britanskih uradnih podatkih 379 mrtvih, vključno z otroki. Civilizirani britanski okupator ni dovolil, da bi se ranjenim v 24 urah približali njihovi sorodniki in jim dali prvo pomoč ali jih oskrbeli z vodo. Tako je poskrbel, da je umrlo še več ljudi, po neuradnih podatkih 1499.

(nadaljevanje v prihodnji številki)

KOLUMNA

Jože Pogljajen

Veseloigra

Ko je Tomaž Vesel prek kabineta predsednika vlade sporočil, da odstopa od kandidature za evropskega komisarja, in je Golobova vlada na njegovo mesto postavila nekdanjo novinarko, v času Alenke Bratušek veleposlanico v Nemčiji in zatem v Švici, se je z vseh strani in še posebej z vrhov opozicijskih SDS in NSi usula ploha privoščljivih kritik na račun – predsednika vlade Goloba. A kritika je le deloma upravičena. Golob (in njegovi svetovalci) si jo zasluži predvsem v tistem delu komisarjske zgodbe, ko sta z Veselom v postopek imenovanja evropskih komisarjev vstopila, še preden se je ta začel. Povedano drugače, njuna predpostavka, da bosta tako za Slovenijo lažje (pri)dobila pomembnejši komisarjski resor, se je izkazala za napačno. Cilj sta torej v celoti zgrešila. Očitno sta tudi onadva podlegla zadnje čase v političnih krogih in zato deloma tudi v javnosti prevladujočemu prepričanju, da je Slovenija pomemben dejavnik odločanja v Uniji in celo v svetu. Tako prepričanje ustvarjajo Golob in njegov (bolj natančno Vovkov) kabinet ter zunanje ministrstvo na čelu z ministrico Fajonovo in seveda osrednji slovenski mediji. Pomembnost naj bi dokazovali številna potovanja in pogovori političnih veljakov po svetu, blejski prepotentno imenovani »strateški« forum, enomesečno predsedovanje očitno brez zobe Varnostnemu svetu Združenih narodov itd. Vse to jim kar dobro uspeva, ker smo Slovenci zgodovinsko – posamezna obdobja, kot je bil čas narodnoosvobodilnega boja, so seveda izjema – prežeti z manjvrednostnim kompleksom.

Potem pa pride streznitev. Tokrat pri – sodeč po dosedanjih izkušnjah – dokaj nepomembni zadevi, kot je sestava nove ekipe 27 evropskih komisarjev. Izkušnje nam namreč povedo, da je pravzaprav vseeno, kdo sedi na komisarjskem stolčku. Je mar kakšen od naših komisarjev oziroma komisark res kaj bistvenega prispeval k delovanju EU ali napolnil slovenski proračun? Morda je bil izjema prvi, to je Janez Potočnik, drugi pa so bili bolj ali manj anonimni. Tokrat je bil ta izbor za beljen še z veseloigro, imenovano »ženske kvote«. Saj ne da bi bila zapovedana 40-odstotna ženska kvota pri volitvah v Evropski parlament nepomembna. Gotovo je prispevala k temu, da v njem sedi 38 odstotkov žensk. Toda za trditev, da bo ta številka močno povečala kakovost dela in učinkovitost parlamenta in Unije nasploh, ni oprijemljivih dokazov. Podobno velja tudi za sestavo Evropske komisije,

ki šteje 27 članov, v njej je v preteklem mandatu sedelo 11 žensk.

Šefica Evropske komisije Ursula von der Leyen očitno meni drugače. Po njenem mora biti komisarska ekipa proporcionalna mešanica moških in žensk. Zato je težko verjeti uradnemu sporočilu, da je Vesel odstopil zaradi nesoglasja z omenjeno prvo damo Unije o vsebinskem delovanju komisije EU. V oči pade tudi dejstvo, da je predsednica komisije zahtevala zamenjavo kandidatov za komisarje s kandidatki v manjših državah, kjer niso na oblasti stranke njene konservativne koalicije ljudskih strank. Bolj verjetno torej je, da je bil nekdanji predsednik računskega sodišča odstopljen, ker je Ursula von der Leyen Golobu postavila ultimatum: če boš vztrajal pri Veselu, bo ta dobil nepomemben resor, če ustrežeš zahtevi, naj bo komisarjski kandidat ženska,

Z vidika stvarnih slovenskih interesov je vendarle treba priznati, da je Golob ravnal prav.

lahko računaš na resor, v katerem se vrti več denarja in vpliva. Z vidika stvarnih interesov slovenskih interesov je vendarle treba priznati, da je Golob ravnal prav. Žrtvoval je Vesela upajoč, da bo s tem utrdil položaj Slovenije v Uniji. Zato so kritike na njegov račun v tem delu odveč.

Tudi sicer bi bilo za naše politike dobro, če nam EU ne bi slikali kot stroge demokratične tvorbe, kjer pri odločanju zmagujejo argumenti in predpisana procedura. Unija to ni, in kot kaže, še dolgo ne bo. Kljub lepim besedam je predvsem zapleten vozil interesov večjih in vplivnejših članic na čelu z Nemčijo, Francijo in Italijo. Ter seveda ZDA. Temu primerno bi veljalo tudi nastopati, se pravi se ne napihovati tam, kjer Slovenija od tega ne bi imela nič. Zagotovo ženske kvote von der Leyenove niso glavna težava Unije. Dejstvo je, da Evropska unija v svetu z velikimi Kitajsko, ZDA, Indijo itd. ni več konkurenčna. Že nekaj časa Evropske unije von der Leyenove nihče od velikih ne vpraša več za mnenje o kakšnem pomembnem razvojnem ali geopolitičnem vprašanju. Unija ne zaostaja le pri gospodarski rasti, vse bolj se od omenjenih držav odmika tudi v znanstveno-tehnološkem razvoju. Eden od razlogov za to umiranje na obroke je iluzija o zahodni večvrednosti. A še pomembnejši razlog se skriva v tem, da se v zdajšnjem sistemu odločanja težko dogovorijo za ukrepe, ki bi jo okrepili. To je zdaj ključno vprašanje obstoja EU, takšne, kakršna je danes, kjer še toliko opevanega prostega pretoka ljudi in kapitala čez meje članic tako rekoč ni več. Glede na to, kakšne kalibre à la Grims člani ce pošiljajo v Bruselj, ni kakšnega velikega upanja, da se bodo nujne spremembe kmalu zgodile.

DOGODKI Ocina

Partizani Dolganove čete

Skoraj mesec dni trajajoče praznovanje sežanskega občinskega praznika je vrhunec doživelo s slavnostno sejo občinskega sveta, na kateri so podelili občinska priznanja, in s tradicionalnim srečanjem na Ocinci, s katerim se spominjajo zgodovinskih dogodkov, ko je prvih sedem partizanov Dolganove čete pod vodstvom Ervina Dolgana - Janeza 28. avgusta 1941 prikorakalo na Vrhe in od tam do Kobolov v dolini Zgornje Branice, kjer jih je sprejela Kantetova mati.

25. avgusta letos so na na Ocincu prišli praporščaki pod vodstvom Bruna Kocjana, veterana vojne za Slovenijo. Številne zbrane so v imenu organizatorjev pozdravili predsednica KS Štjak Jana Drožina, predsednik Združenje borcev za vrednote NOB Sežana Bojan Pahor in sežanski župan Andrej Sila. Slavnostni govornik je bil sežanski častni občan dr. Stanislav Renčelj, eden vodilnih slovenskih strokovnjakov za mesnine in avtor več kot 50 knjig.

Renčelj je poudaril velik delež, ki so ga v narodnoosvobodilni vojni dale Vrhe, in prav Ocince je kraj, kjer se je zanel upor proti fašizmu, ki so več kot dve desetletji potujevali slovenski narod. »Ta upor je

svetla točka narodne zavesti in pomeni plemenito zgodovinsko dejanje, ki smo mu dolžni globokega in spoštovanja. Boj za ohranitev naroda je pri Slovencih v krvi že stoletja. Zavednemu narodu gre zahvala, da fašizmu ni uspelo zlomiti volje in moči naroda za svobodo, slovenski jezik in slovenske šole. Uporne Vrhe so dajale zatočišče aktivistom in partizanom številnih brigad. Borci in aktivisti so zaupali domačinom, kar je velika vrednota, ki je vredna spoštovanja. Domačini so prispevali hrano, oblačila in drugo blago,« je med drugim dejal Renčelj in poudaril tudi pomembno vlogo žensk aktivistk, ki so prav v Štjaku imele pokrajinsko konferenco.

Ohranjanje spomina na žrtve narodnoosvobodilnega boja je častno in plemenito dejanje, ki odraža kulturo, prizadevanja domači-

nov za ohranitev narodne svobode in slovenskega jezika. Sicer pa so Vrhovci zadovoljni, saj so po besedah Jane Drožina letos obnovili pročelje in uredili novo streho na stari osnovni šoli, želijo pa si, da bi se jim izpolnila dolgoletna želja, in sicer obnova ceste Štjak-Kazlje.

Prireditev, ki jo je povezovala Janja Novoselc, so s kulturnim programom popestrili pevci Vokalne skupine Kersnik z zborovodjo Miranom Žitkom in sežanske Kraške pihalne godbe pod vodstvom Iva Bašiča. Pevci so prireditev končali s primorsko himno Vstajenje Primorske. Srečanje so udeleženci nadaljevali ob divjačinskem golažu, ki ga je pripravila Lovska družina Vrabče - Štjak, in ob drugih dobrotah vrhovskih gospodinj in vinarjev.

Olga Knez

■ **KRIK ZA SVOBODO** *Kultura in saniteta med NOB (9)*

Sanitetna šola VII. korpusa

Črt Kanoni

Kapitulacija Italije je ustvarila razmere za ustanovitev bolničarske šole, saj je bilo šolanje bolničarjev dotlej prepuščeno prizadevnosti zdravnikov v posamičnih bojnih enotah, ki so izmed borcev, največkrat pa tistih, ki za boj niso bili sposobni, priučili bolničarje z znanjem, ki je ustrezalo konkretnemu delovnemu področju.

Prvi tečaj bolničarske šole se je končal v Slovensko-hrvaški vojni partizanski bolnici v Žumberaku. Takoj sta mu sledila še drugi in tretji tečaj. Kakih dvesto četnih bolničarjev je sanitetna šola izobrazila do novembra 1944. V njej so učili **dr. Ivan Pintarič, dr. Stane Lajevec, dr. Igor Tavčar in dr. Janez Kanoni**. Za učne pripomočke so na ciklostilni stroj razmnožili precej učbenikov: Tavčarjevo Anatomijo, Epidemiologijo, nauk o boleznih idr. Poleti 1944 so vzgojo četnih bolničarjev v večini primerov prevzele divizijske premične bolnišnice in v znatni meri zadostile potrebam bojnih enot. Sanitetni oddelek je zato sklenil, naj se v Žumberaku namesto nižje ustanovi Višja sanitetna šola VII. korpusa, ki bo izobraževala bataljonske bolničarje, usposobljene za težje in bolj zahtevno delo, zlasti na bataljonskem previjališču med boji. Učni načrt za tako šolo je bil dokaj bogat: anatomija s fiziologijo, prva pomoč, epidemiologija, higiena, nauk o boleznih ...

Stiska za bolničarje v brigadah in odredih pa ni dovoljevala, da bi taki tečaji trajali dlje od enega meseca. Predelati ves učni program je bilo mogoče le zato, ker so bojne enote pošiljale v tečaj le tiste, ki so že obiskovali bolničarski tečaj in ki so že dalj časa opravljali delo četnega bolničarja. Za šolo so v Dučičih po-

iskali največjo razpoložljivo sobo. Mizarji v bolnišnici so naredili klopi in kar je bilo še potrebnega. Glede učil je bilo preprosteje, saj je ravno tisti čas vrhovni štab izdal knjižico **dr. Mirka Černiča** z naslovom Ranjenec, na Primorskem pa so že sredi leta razmnožili novo izdajo Anatomije. Tako je šolanje potekalo natanko mesec dni. Sledili so izpiti, razdelili so spričevala in naslednji dan so tečajniki odšli v svoje enote, njihova mesta pa so zapolnili novi »učenci«. V tej partizanski bolnišnici se je delalo in veselilo. Vsakemu resnemu opravilu je sledilo razvedrilo. Rekli so mu kar miting in za najbolj rednega gosta takih mitingov je daleč naokoli veljal avstralski kirurg, sicer major britanske vojske, **Lindsay L. Rogers**, ki je svoje strokovne članke večkrat prispeval v Partizanski zdravstveni vestnik in vnesel kar nekaj novosti v zdravniško nego ranjenih borcev.

Zadnje leto vojne je bil že vzpostavljen zračni most za najtežje ranjence. Številni Belokranjci, aktivisti, borci in zdravniki so pogledovali na ravnico in spremljali, kako je čez polje ob Kolpi hitela siva pika, se odlepila od tal, se v zavoju dvignila pod nebo in izginila proti jugu. Srečno! Odleteli so ...

Kot blisk se je od Žumberaka do Vinice razširila vest, da se v Dalmaciji snuje oporišče Glavnega štaba Slovenske vojske. 25. februarja 1945 je bilo na Čurilah pri Metliki zbranih kakih osemsto ljudi, ki bodo poleteli v Dalmacijo, kjer bo nov štab Slovenske partizanske vojske. V Zadru se je po zaslugi **dr. Janeza Milčinskega - Petra** na noge dvignila prenovljena in posodobljena sanitetna šola. Tečajniki so tja prihajali od vsehovsod. Sredi aprila 1945 je bil nekdanji hotel Bristol prenovljen v pravo vojaško bolnico z vsemi oddelki, ki so si jih

v razmerah, v kakršnih so bili, lahko opremili in uredili.

Za konec:

V približno stotih slovenskih partizanskih bolnišnicah se je v času narodnoosvobodilnega boja zdravilo okoli 11.000 ranjencev in bolnikov. Po nekaterih virih je v tem boju sodelovalo 183 zdravnikov od osemstotih, kolikor jih je tedaj premogla dravska banovina. Štirje so bili iz drugih republik, osemnajst pa je bilo tujcev. Od 350 medicincev jih je v partizane odšlo dobrih dvesto! Partizanska saniteta je živela svoje še bolj burno življenje tudi zunaj bolnišničnih postojank, se pravi v samih bojnih enotah, kot mobilna saniteta z različnimi organizacijskimi oblikami, do najbolj kakovostnih, se pravi do potujočih kirurških ekip, ki so s svojimi vrhunskimi operaterji obvladovale naloge tedanje vojne kirurgije in ki so takoj pomagale kar v bližini vojnih operacij.

Edinstvena je bila slovenska partizanska saniteta, edinstvena v požaru, ki je gorel po Evropi. Zavezniki po vojni, pa tudi tisti, po večini britanski, opazovalci, člani zavezniških misij ki so se zdrževali med partizani, so lahko le nemo opazovali vrhunsko organiziranost naše sanitete. Sovražnik se je loteval vsega, da bi jo ohromil ali jo uničil. Zakaj? Z njenim uničenjem bi omajal in nazadnje uničil bojno moralo partizanskih sil. Da bi to dosegel, se ni obotavljal uporabljati zverinskih, sadističnih metod. Boj z njim je spreminjal svoj obraz, na slehernem koraku pa je terjal silno čuječnost, premetenost, drznost in osebno junaštvo. Samo z globoko in predano vero v zmago partizanske vojske je bilo mogoče razviti te lastnosti in kreposti, ki so kljubovale krutim sovražnikovim silam in nakanam. Partizanska medicina je herojska in pomeni epopejo v zgo-

Zdravniki predavatelji v Višji sanitetni šoli

dovini slovenske medicine nasploh!

Pa vendar! *Tisto, česar ni mogel sovražnik uničiti v vojni, smo v prvem letu samostojne države Slovenije uničili v miru mi sami. V Univerzitetnem kliničnem centru UKC v Ljubljani je bil v avli vrsto let na ogled zemljevid (relief) Slovenije z označenimi partizanskimi bolnišnicami. Že dolgo ga ni več! Tako neideološki in tako bleščeč spomin, ki je pričal o herojstvu malega naroda, je bil odstranjen zaradi subjektivne presoje takratnega generalnega direktorja UKC Ljubljana in nikakor ne zaradi objektivnih okoliščin, ki naj bi jih narekovala prenova avle, saj je še vsaj petnajst let ostala nespremenjena.*

Veliko žrtev je zahteval ta neizprosni boj na življenje in smrt, veliko junakov in večakov v zdravstveni stroki pa je rodil in vzgojil. Že zaradi njih bi moralo odstranjeno znova biti vrnjeno na svoje mesto. Za spomin in opomin. **In memoriam!**

Dolga je vrsta padlih partizanskih zdravnikov in zdravnic, medicincev in medicink, mučencev – talcev, ki so izgubili svoje življenje za svobodo in blaginjo slovenskega naroda:

Zdravniki:
Josip Benčan, Zdenko Budič, Stanko Černelč, Peter Držaj, Jože

Gabrovšek, Franjo Gerlovič, Vladislav Jermol, Rudolf Kac, Mihael Kamin, Viktor Kocjančič, Stane Kolar, Robert Kukovec, Gustav Marasc, Vladimir Milavec, Dušan Mravljak, Mavricij Neuberger, Karel Petrič, Janez Podboj, Mirko Pokorn, Julij Polc, Josip Potrata, Otmar Potrč, Bogomir Premrov, Slavko Prevec, Vladimir Saje, Metod Spindler, Veruša Štolfa, Stanislav Škulj, Vladimir Vojska, Pavel Vrankar, Tine Zajc.

Medicinci:

Leo Adamič, Janko Arnšek, Miro Bagar, Anton Batič – Gojko, Vilka Čenčič, Rajko Černoš, Anton Čokan, Helena Dobravec, Janez Drnovšek, Niko Drvenik, Boris Habermut, Alojz Jakše, Franc Janežič, Borivoj Jelenič, Ivan Kastelic, Franc Keh, Jože Kenda, Janez Konšek, Milenko Kos, Ladislav Legiša, Janez Magister, Jože Marinček, Bogdan Marinič, Ljubomir Marion, Dragotin Mešnik, Konstantin Nahtigal, Peter Novak, Marjan Pakiž, Rado Primic, Srečko Puc, Marjan Pungersič, Marjan Rakič, Blaž Roec – Ivan, Tatjana Savjovic, Maks Stermercki, Majda Šilc, Vera Šlander, Emil Štraus – Rudolf, Franc Šumak, Jože Tovornik, Janko Vrabič, Majda Vrhovnik, Jože Zajc, Vinko Železnikar.

■ **DOGODKI** *Jamnik*

10. pohod k Tehniki Meta

Primorski veter preko Ratitovca je 22. junija v dolino zjutraj potisnil saharški prah, ki se je zažrl celo v vasi ob vznožju Jelovice. Na Jamniku je bil zrak spet čist in svež. Na zbornem mestu se je napovedoval lep pohod na vrh jamniške gore, k Partizanski ciklostilni tehniki Meta.

Kolona pohodnikov je po pol ure vzpenjanja prispela na rob jamniške gore, od tod pa v desetih minutah k partizanski tehniki. Franci Hrastnik, predsednik KO ZB NOB Besnica - Podblica, tokrat tudi slavnostni govornik, je najprej pozdravil 30 udeležencev pohoda, ki je posvečen spominu na junaška dejanja naših zavednih ljudi v odporu proti okupatorju in tudi počastitvi dneva državnosti. V svojem govoru je opisal pomen, delovanje tehnike in gradivo, ki ga ji je uspelo natisniti.

Še preden je bila tehnika ustanovljena, je okupator v začetku septembra 1942 začel obsežno ofenzivo na Jelovici, v kateri je bil na Lipniški planini zadan eden hujših udarcev partizanskemu gibanju. Od 50 borcev jih je padlo 18, 12 pa je bilo ujetih. Padli so tudi komandant 1. grupe odredov Jože Gregorčič, komisar in komandir čete ter tehnika Aleš in Fedor. Od

Deseti pohod k tehniki Meta

tehnikov je ostal živ le Adolf Arigler - Bodin.

Štab 1. grupe odredov je nato želel čim prej vzpostaviti novo tehniko. Ta je najprej delovala v manjši opuščeni rudniški votlini, ki pa je bila premalo zakrita in neudobna za bivanje. Člana štaba Vinko Hafner in Stane Kersnik sta pomagala Ari-

glerju poiskati udobnejšo in varnejšo votlino, v kateri so od 8. do 12. oktobra 1942 uredili vse potrebno za delovanje tehnike. Po Kebetovi smrti 20. oktobra so jo na predlog Vinka Hafnerja poimenovali Meta. Tehnika je pod vodstvom Ariglerja, prvega organizatorja partizanskih tehnik na Gorenjskem, v dokaj krat-

kem času delovanja (oktober in november 1942) natisnila okrog 600 izvodov gorenjske izdaje Slovenskega poročevalca, veliko število letakov in skupaj več kot 10.000 listov različnega izobraževalno-propagandnega gradiva.

Komaj začeto delovanje partizanskega tiska pa je v decembru prekinil naravni nasprotnik: zgodaj je zapadel sneg. Sledi bi tehniko kmalu izdale, popolna tajnost ni bila več mogoča. Tehniko Meta so zato v začetku januarja 1943 preselili v bunker v Mišačah, h kmetu Cirilu Pečniku, kjer je takoj začela delovati.

Kot marsikje po Sloveniji se je tudi tu kmalu našel domači izdajalec. Nemci so 8. aprila 1943 obkolili hišo Cirila Pečnika. Zakrivali so štiri žrtve, vključno s Pečnikom. Njegovo družino so izgnali.

Govornik je ob koncu prireditve poudaril, da je v dandanašnji (pre) obilici virov težava verodostojnost informacij. Prihaja tudi do zlorab in izkrivljanj zgodovine narodnoosvobodilnega boja, proti čemur se moramo boriti vsi, ki vemo, kaj je res, kdo se je boril proti okupatorju in kdo kolaboriral. Prikazovanje resnice o boju proti okupatorju in

verodostojno obveščanje sta med drugim bila tudi poslanstvo Tehnike Meta.

Za kulturni program so z recitacijami poskrbele članice domače KO ZB NOB Mojca, Alenka in Nuša. Hrastnik se je vsem navzočim zahvalil za udeležbo, predsedniku KS Podblica Vitu Tomažiču pa za sodelovanje in pogostitev, ki je sledila. Vsem pohodnikom je zaželel srečno vrnitev v dolino.

Lado Nikšič

Požgana vas

*Temen in poln prsti
šel sem na borov panj,
sredi požganih gmajn
veter me z dimom duši.*

*Toda čemu sem obstal?
Dokler vasi gore,
človek naj več ne ve,
kdaj je nazadnje spal.*

Jože Šmit

GEOPEDIJA Partizanski spomeniki (32)

Spopad na Mošenjski planini

Na gorenjski planoti Jelovici, ki se razprostira v trikotniku med Savo Bohinjko in Savo pod Radovljico, je raztresenih blizu 50 partizanskih obeležij, več skupaj jih je v Dražgošah in okrog Vodiške planine. Lepo je vedeti, da nobeno ni bilo uničeno. Med jeloviške spomenike bi lahko prišli še grobnico v Grajskem parku v Radovljici, kamor so po vojni prekopali partizane Cankarjevega bataljona in iz drugih enot, padle na Jelovici. O partizanshčini na Jelovici govori vrsta knjig in člankov, npr. Cankarjev bataljon in dražgoška bitka Ivana Jana, drugi avtorji so Ivan Križnar, Marijan Masterl, Franc Konobelj, Bogdan Osolnik idr.

Med jeloviškimi obeležji imata posebno mesto spomenika na Mošenjski in Lipniški planini, ki spominjata na dve bitki Cankarjevega bataljona leta 1942, obe sta se končali s številnimi partizanskimi žrtvami. Revizionistični »domoljubni« zgodovinarji žrtve spopada na Mošenjski planini 13. januarja prištevajo kar k dražgoški bitki nekaj dni prej, da bi izenačili padle na slovenski in nemški strani in tako zmanjšali njen pomen ter jo prikazali kot partizanski poraz.

Grob partizanov na Mošenjski planini leta 1946

tini sredi gozda. Po izdajstvu jih je naslednjega dne, 13. januarja popoldne, napadlo 50 policistov nemškega smučarskega oddelka.

Že prve krogle so prebile lesene stene, kdor je poskusil zbežati, je bil ubit. Ranjenci v kleti kočje so zmrzovali, saj je bila temperatura -32°C , zaradi mraza je odpovedalo tudi orožje. Štirje težko ranjeni so prosili tovariše za milostni strel. Henrik Biček, ki je v Dražgošah s skale nad vasjo, ki se danes imenuje po njem, z mitraljezom kosil med napadalci, je bil dvakrat

živ v roke. Bička sta bila iz primorske družine, ki je pred Italijani pobegnila v Jugoslavijo, Henrik je bil pred vojno nogometaš, Franc pa je bil komandant v več partizanskih enotah in nazadnje tankist.

Obstreljevanje je trajalo 13 ur, umrlo je dvanajst partizanov. Najmlajši med padlimi je bil 18-letni čevljarSKI pomočnik Stanislav Oman iz Hotovlje, najstarejši pa 53-letni kranjski mizar Ivan Kovarčič, tako kot številni drugi borci v enoti primorski begunec; njegov sin Janez je padel dva dni prej v Dražgošah.

Preživelim je uspelo pobegniti po rovu, ki so ga izkopali skozi dva metra visok sneg do gozda. Prvi preboj, ki ga je vodil Alojz Pečnik, ni uspel, drugi pod poveljstvom Franca Bička v drugo smer med drugo in četrto uro zjutraj pa je bil uspešen. S seboj so vzeli štiri ranjence. Sovražnik, ki ni imel nobene žrtve, je kočje skupaj z mrtvimi zažgal. Po bitki so se borci 2. čete vrtili na planino Kališnik, kjer se je Cankarjev bataljon preoblikoval v manjše partizanske enote. Izdajalca, gozdarja Košmrlja, so partizani spomladli likvidirali.

Miran Hladnik

Spomenik na Mošenjski planini

Po bitki v Dražgošah sta se 12. januarja 1942 dva voda Cankarjevega bataljona, Bičkov in Pečnikov, skupaj okoli 40 borcev, z ženskami in otroki 60 ljudi umaknila v kočjo na Mošenjski planini na Jelovici. Izbira zatočišča strateško ni bila najboljša, saj je kočja stala na čis-

ranjen. Prvič je dobil dva strela v nogo, ko se je skušal prebiti, drugič mu je krogla presekala lobanjo. Ranjenega Henrika, ki je bil komaj še pri zavesti, je pred prebojem iz kočje ustrelil njegov brat Franc in tako izpolnil njegovo željo, da nihče od njiju ne bo padel Nemcem

Napis na spomeniku

ŠE MRTVI SO JIH BILI V NAPOTO
VRGLI SO JIH V GOREČO KOČO
11 BORCEV JE KAKOR ŽRTVENI DAR
ZGORELO ZA NAŠO PROSTOST.

AKTUALNO Okrožnica

Geopedija danes in nikoli več

8431 partizanskih spomenikov na zemljevidu Geopedije ni okrogla številka, ki bi klicala po okrožnici, razlog zanjo pa je žalostna novica, da je podjetje Planet, ki je lani prevzelo Sinergise in z njim tudi Geopedijo, pred dnevi sklenilo, da bo sredi leta 2025 Geopedijo opustilo in zaprlo. Zdaj se namreč ukvarja z drugimi posli. Objokovanje spletišča, na katerem smo se v enajstih letih lepo udomačili in se nanj navezali, ne bo pomagalo, najti moramo nadomestno platformo. Admin Sergej Maršnjak nam je pripravljen nanjo predstaviti celotno podatkovno zbirko s slikami vred, pa tudi druge sloje, ki smo jih tam ustvarili (dogajališča slovenskih zgodovinskih romanov, literarne

spomenike, literarne poti itd.). Poznavačce sprašujemo, kaj je na voljo po svetu, saj v okviru te države interesa za našo zbirko (okrog 40.000 fotografij in okrog 10.000 strani besedila) ni, čeprav jo državnim zemljevidom ponujamo zastoj. Kdo nas bo vzel pod streho pod podobnimi pogoji kakor do zdaj? Zbirka partizanskih spomenikov naj bi bila še naprej;

- odprta sleherniku za ogled, prigršču registriranih uporabnikov pa tudi za vsakodnevno urejanje;
- nova platforma opremljena tudi s slovenskim državnim satelitskim oz. ortofoto pogledom, ki spada med odprte podatke Slovenije oz. bi ga bila pripravljena uvoziti;
- ker nimamo nobenega financira-

nja, bi moralo biti gostovanje na platformi zastoj;

- da bi bilo mogoče iskati in filtrirati zadetke po posameznih 12 poljih v sloju;
- da bi registrirani uporabniki sloj ali zadetke lahko izvažali v katerem od popularnih podatkovnih formatov;
- da bi polja lahko sprejela tudi posamezne izčrpnije opise in večje število slik (trenutno do 12) ločljivosti 1600 px za posamezni spomenik.

Vsaka strokovna sugestija bo dobrodošla. Če se oglasi računalnikar prostovoljec, ki bi znal in hotel zbirko postaviti na samostojno spletišče, npr. pri Arnesu, mu v zahvalo postavimo spomenik.

M.H.

Dr. France Križanič

Državna poraba vzdržuje
gospodarsko rast

Konjunktura v svetu, kakor jo kažejo podatki o svetovni trgovinski menjavi (CPB World Trade Monitor), se krepi.

Junija letos je bil obseg svetovne trgovinske menjave za 2 odstotka večji kakor pred enim letom. Svetovna trgovina se nihaje povečuje od lanskega novembra. Trgovinska menjava omogoča delitev dela in specializacijo, kar vodi v rast gospodarske dejavnosti in porabe dobrin (Adam Smith, Bogastvo narodov: raziskava o naravi in vzrokih bogastva narodov, 1776).

Ob ugodnem gibanju menjave na svetovni ravni ima Slovenija vendarle težavo. Države evrskega območja (Nemčija, Francija, Italija ...), naše glavne trgovinske partnerice, zmanjšujejo uvozno povpraševanje. Junija 2024 je bil ta uvoz realno šest odstotkov pod primerljivo lansko ravno in deset odstotkov nižji kakor junija 2022. Upada pa od septembra tega leta. Verjetno je to povezano z vojaškim konfliktom v Ukrajini. Posledica je dva odstotka nižji slovenski izvoz blaga in storitev v prvi polovici 2024 kakor v enakem obdobju lani. Če se ne bi povečale druge oblike porabe, bi se zmanjšanje izvoza preneslo v upadanje slovenske gospodarske dejavnosti in odpuščanje zaposlenih.

Do sredine letošnjega leta do tega pri nas vendarle ni prišlo. Slovenski bruto domači produkt (BDP – vrednost novoustvarjenih dobrin) po odvzemu vpliva inflacije počasi narašča. V prvi polovici leta 2024 je bil merjeno v evrih za skoraj šest odstotkov, realno pa za dober odstotek večji kakor pred letom. Pri tem je bil vendarle skoraj desetino nad primerljivo ravno leta 2019, ki sta ji sledili krizi zaradi pandemije covid 19 in nato še zaradi umetno povečanih cen električne energije.

Podatki o končni porabi našega BDP kažejo, da je njegovo letošnje rast dosegla država z izrazitim (realno kar za deset odstotkov) povečanjem svojih izdatkov, medtem ko so ob upadu izvoza osebna poraba in naložbe v osnovna sredstva stagnirale. Zanimivo je, da se pričakovanja slovenskih direktorjev, kot jih kaže indeks gospodarske klime (izračunava ga Statistični urad Republike Slovenije), izboljšujejo. Naše gospodarstvo slovenskim nosilcem ekonomske politike (Vlada Republike Slovenije, Banka Slovenije) zauja bolj, kakor bi sodili ob spremljanju medijev. Avgusta letos je bil indeks gospodarske klime v Sloveniji za pet odstotnih točk boljši od primerljivega lanskega.

Pogled na dinamiko ocen direktorjev slovenskih podjetij o povpraševanju po sektorjih kaže, da so bila

skupna naročila v predelovalnih dejavnostih (živilska industrija, proizvodnja pijač, itd.) avgusta letos za pet odstotnih točk, povpraševanje v storitvenem sektorju pa za štiri odstotne točke boljša kakor pred letom (pri obeh so se rezultati zadnji mesec krepko izboljšali), medtem ko je bila pričakovana prodaja v trgovini na drobno nižja za štiri odstotne točke, skupna naročila v gradbeništvu pa za pet odstotnih točk. Kazalnik zaupanja potrošnikov (tudi ta je del indeksa gospodarske klime) se je v zadnjem letu izboljšal za deset odstotnih točk.

Počasna slovenska gospodarska rast, kot jo kaže realno povečanje BDP med prvo polovico leta 2023 in 2024, je slabša kot na primer v Španiji (za skoraj tri odstotke), podobna kot v Franciji (en odstotek) ter boljša kot na Švedskem ali pa Nizozemskem (povečanje za manj kot odstotek). Nemški BDP je v enakem obdobju realno upadel za 0,2 odstotka.

Anketa, izvedena po metodologiji Mednarodne organizacije dela, za drugo letošnje četrletje kaže, da je v Sloveniji slab milijon delovno aktivnih oseb in 35.000 ljudi brez dela. Z anketo ocenjena stopnja nezaposlenosti je 3,4-odstotna. Po teh izračunih je bilo v drugem četrletju 2024 delovno aktivnih za 2000 delavcev več kakor pred letom ter za 7000 delavcev več kakor v enakem obdobju 2019. Nezaposlenih je bilo za 2000 manj kot v primerljivem obdobju lani ter za 8000 manj kakor v drugem četrletju 2019.

V prvi polovici leta 2024 je bila realna raven neto plač na zaposlenega pri slovenskih pravnih osebah le za odstotek višja kakor pred letom. Pri tem so bile neto plače v javnem sektorju realno za slab odstotek manjše, v zasebnem sektorju pa za 2 odstotka višje od primerljivih lanskih.

Gospodarska rast, ki poteka ob zniževanju izvoza, lahko privede do težav s financiranjem potrebnega uvoza. Sledita upadanje proizvodnje in inflacija. Tak zaplet smo si tisti, ki smo v nekoliko odmaknjenih letih, lahko ogledali v slovenski gospodarski krizi osemdesetih let prejšnjega stoletja. Danes teh težav ni. V prvi polovici leta 2024 je bil naš izvoz blaga in storitev za 1,9 milijarde evrov ali osem odstotkov večji od ustreznega uvoza, na tekočem računu plačilne bilance (poleg razlike med izvozom in uvozom dobrin upošteva tudi obresti, plače in druge dohodke od dela, licenčnine, profite, transferje, ipd.) pa smo imeli za skoraj 1,6 milijarde evrov presežka.

Spodbujanje gospodarske rasti s povečevanjem porabe države lahko ob omejenih zmogljivostih gospodarstva vodi v inflacijo, a je pri nas tudi ta obvladana. Avgusta letos je znašala le 0,9 odstotka. Umirja se od lanskega septembra.

Ob ugodnem gibanju
menjave na svetovni
ravni ima Slovenija
vendarle težavo.

JUBILEJ 180. obletnica rojstva Simona Gregorčiča

»Če sam je, pasti mora še junak.«

Dr. Maca Jogan

Sredi oktobra bo minilo sto osemdeset let od rojstva Simona Gregorčiča (15. oktober 1844), čigar poezija je »duhove vnela« že v času zedinjene Slovenije in pozneje mnoga »srca vžgala« v boju za narodni obstoj. Čas beži in vprašamo se lahko, ali tudi v 21. stoletju melodije tega »goriškega slavčka« še vedno netijo ustvarjalni nemir in blagodejno ogrejejo dušo; še v njih žari plamen upora zoper nacionalno in versko nasilje, ali še privlačno zveni njegov klic k pogumnemu sodelovanju zapostavljenih in zatiranih v prizadevanjih za pravičnost in mirno sožitje med ljudmi. Ali ni hrup visokotehnološko razvite družbe preglasil nežnih spevov milih strun, ali je morda želja, da »Slovenja, mamka mila, / vse v ljubezni nas goji«, že zastarela?

Takšna vprašanja niso omejena le na pripadnike in pripadnice slovenske narodne skupnosti, temveč si jih morejo postavljati ljudje povsod po svetu. Ukalupljenje in robotizacija večine ljudi po meri tanke, a silno močne gospodujoče družbene plasti, ki ji ni mar niti obstoj vsega življenja na planetu, je namreč vse bolj grozeča splošna globalna značilnost. Črna luknja zgodovinskega spomina pa neprekinjeno požira tožbe, ali se nismo iz zgodovine ničesar naučili.

Iz bogate zakladnice Gregorčičeve poezije bom izbrskala nekaj drobcev, ki tudi v sedanjih spremenjenih družbenih okoliščinah lahko zanetijo premislek o vrlinah človeškega bitja, o pomenu povezanosti med pripadniki narodne skupnosti, o svobodi in dostojanstvu posamezne osebe in celotne skupnosti, o pogumu in resnicoljubnosti, o prenašanju trpljenja in upornosti.

Na rahločutno človeško bitje, ki je odraščalo in izhodiščno oblikovalo svoj miselni in moralni svet sicer v »planinskem raj«, a ne v tistem delu, kjer bi se večina ljudi oblačila »v svilo in brokat«, so po-

membno vplivale širše družbene okoliščine, v katerih se je izobraževal in – zaradi revnega stanu v neskladju z osebnimi željami in talenti – postal duhovnik. Naloga »dušnih pastirjev« v drugi polovici 19. stoletja pa je bila v Katoliški cerkvi vedno bolj strogo določena in podrejena zahtevi papeža, da se »ovčice« obvarujejo pred največjim zlom stoletja, pred »svoboduharstvom«; to pa je pomenilo boj zoper vse oblike svobodomiselnosti, ki da zastuplja verno ljudstvo, boj zoper organizirana (predvsem delavska) prizadevanja za zmanjšanje neznosne revščine, za večjo družbeno enakost.

Dve leti po rojstvu Simona (1846) je papeški prestol zasedel Pij IX., ki je s prvim vatikanskim koncilom (1869–1870) in odlokom o papeževi nezmotljivosti (18. julij 1870) kot edini priznani in veljavni razlagalec božje besede in volje začel odločen boj zoper »blodne ideje«; vse zlo stoletja naj bi se odpravilo z doslednim uresničevanjem »krščanske ljubezni«, duhovniki kot množični prenašalci in skrbniki »božje volje« pa so morali brezpogojno spoštovati vrhovnega vladarja in edino »resnico«, da je družbena neenakost večna.

Skratka, zaobljuba Bogu je pomenila popolno vklenitev mladega novomašnika v odrešilna »večnostna« obzorja, kar je v zemskih razmerah vključevalo odpoved lastni volji, lastnemu umu in telesu. In občutljiv mlad moški, ki so mu nadel »črni plašč«, je lahko le v pesmi iskreno izpovedal: »/.../ ostrigli, oh, so mi peroti, / da ni mi moči v sinji zrak«, da je postal »sirota oslepljena«, ko so mu vzeli zlato prostost, in potožil, da zato ne more užiti mnogih »božjih čud v prirode krilik«.

Tožiti o omejitvah vseh vrst in izraziti neutolažljivo željo po svobodi pa je bilo nekaj strahovito nevarnega, zato so papežu zvesti preganjalci zmotnih idej in še bolj morebitnih dejanj planili po pesniški zbirki Poezije, ki je leta 1882 najprej izšla

v 2000 izvodih (nekaj let malo dopolnjena v 80.000!). Med temi varuhi »svete Katoliške cerkve« je najbolj izstopal škof Anton Mahnič, po katerem pesnik uničuje krščanstvo in zastuplja ljudi, saj da »cvet otroven narodu podarja«. Najhujši strup je bilo Gregorčičevo izpovedovanje v številnih pesmih, da je vse stvarstvo tako enkratno, vzvišeno in prepolno neke božje sile, ki tudi njemu daje krila in širino ter globino spoznanj; to naj bi bilo mnogobojstvo, »panteistični fatalizem«, ki lahko vsebuje seme uporabe zoper eno samo (papeško potrjeno) resnico. Gregorčič je točno vedel, da njegove pesmi »niso za cerkev in oltar«, vendar je bil prepričan, da nikakor ne morejo biti bogu v sramoto, »nečast«, saj je verjel v dobrotnost stvarnika vsega bivajočega.

Pa svobodomiselnost ni zadevala le osebne ravni pesnika, temveč so z njo prepojena vsa spoznanja o resničnem dogajanju v ljudstvu, v narodni skupnosti; hrepenenje po svobodi te skupnosti pa je bilo nevarno za monarhijo, katere eden od treh nosilnih stebrov je bila Cerkev. Kot široko razgledan dušni pastir na zahodni narodnostni meji je

Gregorčič v političnih tendencah, ki so se izražale znotraj monarhije po nastanku združene kraljevine Italije, razkrival prihodnje smeri njene bojovitega imperialističnega delovanja, hkrati pa je kot goreč branitelj slovenskega jezika in naroda s svojim nagovorom reki Soči nakazal na (na naravne sile oprt) upor slovenskega življa.

Pesnikova upornost pa se ni nujno pajala le v »nevarnosti z juga«, temveč tudi v spoznavanju velikih neenakosti med vernimi, ki jih je opazil pri vsakdanjih verskih opravilih, zlasti pa pri mašah ob velikih cerkvenih praznikih. Kdor je v tistem času klical z besedami (čeprav »le Bog jih sam je čul«), »Le vstani, vborni narod moj, / do danes v prah teptan, / pepelni dan ni dan več tvoj, / tvoj je – vstajenja dan!«, je bil skrajno rušilen in nevaren za bogate nosilce oblasti. Številnim trpečim in v strahu živečim v »stoletju bede« pa je takšen konec pesmi V pepelnični noči pomenil blagoslovljeno netivo za upornost in vir upanja, da se z združitvijo in solidarnim sodelovanjem lahko premika družbo na bolje, kajti »če sam je, pasti mora še junak«. To spoznanje je vredno nenehnega spominjanja povsod, v vseh oblikah oblastniškega samodržnega reda, žal pa se njegova sporočilnost bolj prilaga prav gospodarjem.

Poleg osebnega čustvenega vira je pesniku legala na dušo bridkost tudi, ko je »zrl bratoljubja /.../ pokop« v slovenski srenji, ko so po bitkah potoki krvi množice mladih fantov pojili daljne ravnine, doma pa jih čakale neveste, revni otroci, matere. Ko je bila čaša bridkosti prepolna, je odločno vprašal: »Zakaj to pušiš, zakaj to trpiš, / Dobrotno nebo?!« To vprašanje so za pesnikom ponavljali mnogi, prehajalo je iz roda v rod in v začetku 21. stoletja si ga v različnih jezikih postavljajo premnogi Zemljani. Slovensko narodno skupnost in vse na tej Zemlji pa vedno glasneje nagovarja k dejanjem Gregorčičev klic »Naš

čolnič pogube otmimo!«. Zelo dosledno so v najtežjih časih za obstoj naroda temu prisluhnili tudi borci in borke Gregorčičeve brigade (ustanovljene 11. aprila 1943), množično pa ob stoti obletnici pesnikovega rojstva (1944) večina Primorcev.

V pepelnični noči

(Odlomek)

Končano! – Ne! – Čuj, duri tam
ječe zaškripljejo,
in nove trume v božji hram
skoz nje se usipljejo.

Na teh ni srebra ne zlata
in blesk jim je neznan,
na licih tožnih se pozna
le sled solza in ran.

To pač je siromakov rod,
močje je zunaj stal
in mirno čakal, da gospod
prostora bi mu dal.

Sedaj, ko prost mu je pristop,
korak približa svoj,
jaz pa spoznam trpinov trop,
oh, bil je – narod moj.

Odložil sem tedaj pepel,
v klečeče uprl oko,
za blagoslov sem roke vzpel
ter kliknil sem krepko:

Le vstani, uborni narod moj,
do danes v prah teptan,
pepelni dan ni dan več tvoj,
tvoj je – vstajenja dan!

Simon Gregorčič

Vir: Simon Gregorčič: Izbrane pesmi. Ljubljane: Cankarjeva založna 2006: 27–28.

DOGODKI Planina Kuhinja

Spomin na padle in ponesrečene v Krnskem pogorju

Tako kot vsako leto se je tudi tokrat drugo nedeljo v septembru pri koči na Planini Kuhinja pod Krnom zbrala množica in na slovesnosti počastila spomin na ponesrečene in padle v obeh svetovnih vojnah v Krnskem pogorju. Niti oblačno in vetrovno vreme ni preprečilo obiskovalcem, da ne bi prišli na že štirinajsto prireditev. Poslušali so kulturni program, ki so ga oblikovali Moški pevski zbor Justin Kogoj Dolenja Trebuša, učenci podružnične šole Simona Gregorčiča Smast, učenec Glasbene šole Tolmin in recitator. Navzoči so bili tudi praporščaki.

Udeležence je nagovoril in pozdravil predsednik Združenja za vrednote NOB Bovec, Kobarid, Tolmin, tovariš Rok Uršič, slavnostna govornica pa je bila podpredsednica ZZZB Slovenije, dr. Ljubica Jelušič. V svojem govoru se je dotaknila težkih bojev vojakov v prvi in drugi svetovni vojni kakor tudi

vseh tistih, ki so življenje izgubili zaradi podcenjevanja gore. Veliko svojega govora je namenila dogajanju v času narodnoosvobodilnega boja. Slutnje pesnika Simona Gregorčiča so seudejanjala vse dni bojev in skozi kamenje je odtekala kri mladih fantov, ki so se borili za svo-

bodo, svoj jezik in kulturo. Krnsko pogorje je bilo zibelka partizanstva. Tod so se zbirali, prihajali na priprave borci vseh primorskih brigad: Gregorčičeve, Gradnikove, Bazoviške, Briško-beneške in Kosovelove ter borci Severnoprimskega odreda. Tu so se načrtovale akcije

za prodor v Beneško Slovenijo. Tu so bila številna zavetja za ranjenke. Bitke z italijanskimi in nemškimi vojaki, kot so bili boji na planini Golobar, Batognici, Rdečem robu in Mrzlem vrhu, so zahtevale velike žrtve. Planinski mir in idila sta bila pogosto prekinjena z izstrelki

topovskih granat in rafali strojníc. Številni padli na vseh sprtih straneh so pred 85 leti postali zadnji opomin človeštvu, da je miru treba dati priložnost v tem planinskem raj.

Po vojni pa so planine pogosto ohranjale svoj strateški položaj. Prav je, da se vsako leto pridemo poklonit žrtvam in ponesrečencem v Krnskem pogorju, še posebno ker se tudi danes dogajajo številni oboroženi spopadi po svetu in bobni smrti še naprej sejejo smrt.

Vojko Hobič

Tudi druga svetovna vojna je prav v teh krajih divjala z vso bridkostjo slutnje, kakršno je imel Simon Gregorčič, ko je v svoji znameniti Soči napisal:
**Tod sekla bridka bodo jekla,
in ti mi boš krvava tekla,
kri naša te pojila bo,
sovražna te kalila bo!**

V SLIKI IN BESEDI

Maribor:

Združenje borcev za vrednote NOB Maribor je letos pripravilo 10. jubilejno srečanje članov in prijateljev združenja. Tradicija srečanja je nastala pred leti z željo, da se zaznamuje dan borca, torej praznik, ki smo ga kot državni praznik poznali v nekdanji skupni državi. Na vsakem srečanju smo izpostavili neki zgodovinski dogodek iz časa narodnoosvobodilnega boja in slovenskega uporništvā – npr. 70 let osvoboditve, 80 let Osvobodilne fronte, lani smo zaznamovali Kajuhovo leto, letos smo se spomnili Rudolfa Maistra. Zbrali smo se prvo julijško soboto na zelenici KUD Angel Besednjak, kar nam v okviru sodelovanja že več let omogoča mestna četrt Magdalena. Člani so se množično udeležili srečanja, saj je to priložnost za druženje in zabavo med prijatelji, hkrati pa za utrjevanje vrednot narodnoosvobodilnega boja, ki jih danes vse bolj pogrešamo v naši družbi – tovarištva, solidarnosti, spoštovanja, domoljuba. Veliko k množičnosti pripomore tudi sodelovanje našega dolgoletnega donatorja, podjetja EXPO BIRO, ki nam prizorišče dogajanja prijazno pokrije z ustreznim razstavnim šotorom, da smo zaščiteni tako pred soncem kakor pred dežjem.

Letos smo k slavnostnem nagovoru povabili Toneta Partljiča, uspešnega pisatelja, gledališčnika, humorista, dobitnika plakete ZB NOB Slovenije in hkrati soseda iz mestne četrti Magdalena. V svojem značilnem slogu – veliko zares in malo hudomušno – nam je predstavil svoj pogled na vrednote in slovensko zgodovino.

V kulturnem programu so sodelovali Andrej Tiršek, tenorist v MPZ Slava Klavara, s svojimi avtorskimi in Kajuhovimi pesmimi, Stane Šajn, član izvršnega odbora združenja, ki je recitiral pesmi Ob Kolpi in Pesem XIV. divizije, Jože Vrhnjak, predsednik našega združenja, ki se je predstavil z avtorsko pesmijo Vrednote. Naše srečanje smo letos obogatili s postavitvijo potujoče razstave NOB 1941–1945, ki je požela veliko zanimanja in odobravanja.

Druženje se je ob partizanski in slovenski pesmi nadaljevalo še dolgo v popoldanske ure, za kar je poskrbel naš mojster zvoka Vlado Lipovec. Obljubili smo si, da se prihodnje leto spet srečamo in nadaljujemo našo tradicijo v drugo desetletje.

ZB NOB Maribor

Cerkvenjak:

Med dejavnějšími društvi, klubi in organizacijami v občini Cerkvenjak z blizu 2200 prebivalci, kjer deluje 25 različnih društev, je tudi ZB za vrednote NOB Cerkvenjak. Tako so tudi letos pripravili že več prireditev, povezanih z drugo svetovno vojno. Potem ko so 19. marca s pohodom in spominsko uro na Vanetini dostojno počastili spomin na 80. obletnico strmoglavljenja ameriškega zavezniškega bombnika Liberator B-24 z desetčlansko posadko, so v času cerkvenjaškega 26. občinskega praznika izvedli tudi poučno okroglo mizo Domoljubje in narodnoosvobodilni boj v Slovenskih goricah. Gost je bil dr. Marjan Žnidarič, eden največjih poznavalcev slovenske novejše zgodovine, zlasti obdobja nacistično-fašistične okupacije. Pogovor je povezoval upokojeni novinar Edvard Pukšič.

Pred iztekem šolskega leta je bila tudi v Osnovni šoli Cerkvenjak - Vitomarci podobna okrogla miza. Pred učence in učence je stopil nekdanji dolgoletni učitelj zgodovine in zemljepisa, danes pa že četrti mandat župan občine Cerkvenjak, Marjan Žmavc. Učenci so predavanje z zanimanjem poslušali. Organizirali so tudi že tradicionalno tekmovanje v streljanju z zračno puško in priložnostno predstavitev poklicev in dela v Slovenski vojski.

V juliju je cerkvenjaško združenje za vrednote NOB pripravilo še tradicionalni pohod in spomin na dogodek 14. julija 1942 v Stanetincih pri Cerkvenjaku. Sedemčlanska skupina Slovenskogoriške Lackove čete, ki jo je vodil Franc Osojnik, je sprva imela v načrtu likvidacijo Adalberta Sutterja, krajevnega vodjo Heimattbunda. Ker naj bi izvedeli, da ga ni doma, so spremenili načrt. V nenadnem napadu sta bila ubita dva nemška žandarja, ki sta v Čagoni iskala ljudi za prisilno delo. Tukaj je tako na območju sedanje upravne enote Lenart počila prva partizanska puška.

Nemci so se strahotno maščevali nad bližnjimi sosedi kraja tega dogodka in večino tudi odpeljali v ptujške zapore in zatem nekatere v nemška taborišča Bamberg, Coburg in Fröleiten. Emilijo Toplak, pri kateri so se sestajali in na seniku prenočevali pripadniki Lackove partizanske enote vključno z Lackom, pa so v mariborskih zaporih 4. novembra 1942 ustrelili. Toplakova je bila na streljanju talcev med tistimi pogumnimi ženami, ki so pele revolucionarne pesmi. V nekdanji veliki občini Lenart so po osvoboditvi v spomina na dogodek 14. julija 1942 v Stanetincih pri Cerkvenjaku dolga leta praznovali občinski praznik, v Cerkvenjaku pa krajevni praznik.

Franc Bratkovič

Cvibelj:

Veleposlanik Ruske federacije v Republiki Sloveniji Timur Ejvazov je s sodelavci konec avgusta obiskal ZB za vrednote NOB Novo mesto in ZB za vrednote NOB Straža. Ob tej priložnosti je ruska delegacija položila venec k spomeniku na Cvibljju nad Žužemberkom, kjer je največja kostnica padlih med drugo svetovno vojno v Sloveniji. Tam je pokopanih več kot 1140 padlih vojakov iz 17 držav. Poleg Slovencev v grobnici počivajo tudi Italijani, Avstrijci, Sovjeti in pripadniki drugih jugoslovanskih narodov.

Mesto Moskva je lani prispevalo denar za delno obnovo spomenika na Cvibljju, kjer so sicer pred leti dodatno vklesali imena padlih ruskih vojakov, ki so jih na novo odkrili. Tudi pri obnovi spomenika NOB na Dvoru je pred nekaj leti denar prispevalo rusko veleposlaništvo v Ljubljani. Vsi borci in aktivisti, navedeni na spomenikih na Cvibljju in Dvoru, so padli v bojih v Suhi krajini med letoma 1941 in 1945.

Delegacija Ruske federacije je nato obiskala tudi muzej NOB v Novem mestu in razstavo o nemškem bombardiranju mesta. Kustosinja Dolenskega muzeja Marjeta Bregar je zelo strokovno in izčrpno razložila vso tematiko muzeja in razstave. Ruske prijateljke smo potem pogostili z izvorno dolensko hrano in dolenskim posebnim, cvičkom.

Branko Đukić

Sv. Primož na Pohorju:

11. avgusta smo v počastitev 80. obletnice ustanovitve XI. SNOUB Miloša Zidanška priredili partizanski miting na Sv. Primožu na Pohorju. Brigada Miloša Zidanška je bila ustanovljena v času, ko je bil naš narod podjarmljen, ko je bila naša svoboda ogrožena. V tem težkem obdobju so se pogumni posamezniki odločili, da bodo stopili skupaj in se borili za to, za kar so verjeli, da je prav – za svobodno in neodvisno Slovenijo. Njihova odločitev ni bila lahka, a volja, pogum in vztrajnost so bili neomajni. Zavedali so se, da boj za svobodo zahteva veliko žrtev, vendar so verjeli v boljši jutri za prihodnje generacije. Domoljubje, ki so ga izkazovali borci Brigade Miloša Zidanška, je nekaj, kar nas navdihuje še danes. Je vrednota, ki jo moramo ohranjati in

prenašati naprej na mlajše generacije. Domoljubje ni le ljubezen do domovine, ampak tudi odgovornost, da prispevamo k njenemu razvoju in blaginji, da spoštujemo njeno zgodovino in tradicijo ter da se zavedamo pomena enotnosti in solidarnosti.

Po uri zgodovine smo miting začeli s kulturnim program. Recitacije je nadaljeval naš mladi borec in odlični recitator Teo Škratek. Skupaj z Marjetko Popovski smo prepevali partizanske in ljudske pesmi. Hvala Marjetki, da je z nami vztrajala do večera in nas vmes presenetila tudi s primorsko himno Vstala Primorska. Prireditve je odlično vodil Matjaž Jeznik. Družili smo se tudi ob družabnih skupinskih igrah, v katerih so z ekipami sodelovale vse krajevne organizacije in OO ZB NOB Radlje ob Dravi. Skupaj smo preživeli čudovit popoldan na Sv. Primožu. Vsi udeleženci mitinga so prispevali za obnovo Partizanske bolnice Franja. TŠD Sv. Primož in Šentjanž nad Dravčami se je prav tako odrekel najemni za prostor za obnovo Franje. Sredstva za donacijo so že bila nakazana na TRR Ustanove Franca Rozmana - Staneta. Učno uro zgodovine je vodil dr. Marjan Linasi, tema pa je bila dogajanje med NOB v Vuzenici in na Pohorju v času narodnoosvobodilnega boja in pred ustanovitvijo Brigade Miloša Zidanška. Po zanimivem predavanju je sledila proslava ob dnevu domoljuba. Zbrane je nagovoril župan občine Vuzenica Franjo Golob. Za njim je zbrane pozdravil predsednik OO ZB NOB Vuzenica Stanko Naglič. ZB NOB Radlje ob Dravi je podelil zahvalo tovarišu Bogdanu Ladiniku - Dančiju za dolgoletno koordiniranje prireditev ter zahvalo TŠD Sv. Primož in Šentjanž nad Dravčami za dolgoletno sodelovanje pri pripravi prireditev na Sv. Primožu.

Matjaž Tomažič

Ribnica na Pohorju:

Konec julija 1941 so se pri Urbančevi koči zbrali prvi pohorski partizani in ustanovljena je bila 1. pohorska četa. Žal so bili že v naslednjih dneh izdani – domači izdajalec jih je prijavil na žandarmerijo. Na srečo so zavedni domačini opozorili partizane in ti so se pravočasno umaknili iz Urbančeve kočice. Že v noči z 11. na 12. avgust 1941 so prvi pohorski partizani izvedli obojeno napad na orožniško postajo v Ribnici na Pohorju. Napad je bil zelo odmeven, saj sta bila v napadu ubita nemški župan Witzmann in orožniški inšpektor Pildner. Ranjen je bil tudi pomožni policist. Drugi orožnik so se zabarikadirali v občinsko hišo in so si iz nje upali šele zjutraj.

V Ribnici na Pohorju (Hudi kot) so 10. avgusta pripravili spominsko slovesnost ob 83. obletnici napada 1. pohorske čete na orožniško postajo v tem kraju. Na proslavi se je zbralo veliko obiskovalcev, gostov in praporščakov. Po prihodu praporščakov nas je kot prva nagovorila tovarišica Judita Kotnik, predsednica OO ZB NOB Ribnica na Pohorju. Slavnostni govorniki so bili Srečko Geč, župan občine Ribnica na Pohorju, generalmajor Slovenske vojske Ladislav Lipič, predsednik ZVVS in Matjaž Tomažič, predsednik PS ZB NOB Koroške. Navzoče je pozdravila Bruna Olenik, z nami pa je bila tudi podpredsednica ZKP Celovec Maria Koletnik - Mojca. Po nagovorih je sledil bogat kulturni program, v katerem so nastopili Ribniški fantje in naš odlični recitator Teo Škratek. V programu je sodeloval tudi spominski bataljon Kulturno-zgodovinskega društva Franca Rozmana - Staneta.

Matjaž Tomažič

Gradišče:

Pri spomeniku v spomin na tragične dogodke 8. julija 1942 v vasi Gradišče in zaselku Hom je bila v sodelovanju z vaščani, Društvom izgnancev Kamnik - Komenda in v organizaciji KO ZB NOB Osrednji Tuhinj 12. julija spominska slovesnost. Vas Gradišče je bila pomembno oporišče Kamniškega bataljona, kjer so vaščani negovali ranjene partizane, Nemci pa so se nad njimi maš-

čevali 8. julija 1942. Gradišče so izropali in požgali, moške so ločili od svojcev, jih zastražili, nato so jih nadvse kruto žive zažgali v Vačilarjevem skedenju, pred tem pa so vsem prestrelili še noge. Njihove domove so požgali, žene in otroke pa odpeljali v nemška taborišča. Krajevna skupnost Šmartno v Tuhinju je ta verjetno najbolj tragični dogodek med drugo svetovno vojno leta 1977 izbrala za svoj krajevni praznik. Spomenik je bil postavljen leta 1961 na kraju, kjer je stal Vačilarjev skedenj.

Slovesnosti so se udeležili vaščani Gradišča, KS Šmartno in drugih krajev, praporščaki in predsedniki domoljubnih organizacij občine Kamnik, člani Društva izgnancev Kamnik in člani vseh KO ZB NOB Kamnik. Program je povezoval predsednik KO ZB NOB Osrednji Tuhinj Igor Kanižar, ki je vse navzoče tudi nagovoril in pozdravil ter se jim zahvalil za njihovo prisotnost. V kulturnem programu so sodelovali Ljudski pevci Tuhinjske doline in recitatorka Hana

Žavbi. Slavnostni govornik je bil podpredsednik ZB NOB Kamnik Dušan Božičnik, ki je opisal grozote dogodka ob požigu vasi. Poudaril je nujnost ohranjanja spominov na tragične dogodke med narodnoosvobodilnim bojem, na nujnost povezovanja in sloge med Slovenci, dotaknil pa se je tudi zdajšnjih dogodkov in vojn, ki ogrožajo mir v Evropi in svetu.

Igor Kanižar

Izola, Graška Gora:

Konec avgusta se je na prireditvi na Graški Gori – gori jurišev zbralo čez tisoč obiskovalcev, ki so prišli počastiti spomin na krute dogodke in padle borce v teh krajih. Položili so vence k spomeniku, številni gostje so izrekli

pozdravne besede, s slavnostnim nagovorom pa je navdušila ministrica za pravosodje dr. Andreja Katič. Poleg praporščakov so v bogatem kulturnem programu sodelovali godbeniki iz Velenja, pevci MoPZ Ravne, Konovski oktet, člani gledališča Velenje in Šmartno ob Paki, recitator Teo Škratek, s svojim programom v uradnem delu in enournim koncertom, ki je sledil, pa je navdušila primorska pevka ljudskih in partizanskih pesmi Marjetka Popovski. Zaigrala in zapela je skupaj z glasbenikom Miranom Pečenikom, Markom Petelinom, pevkami Cvet v laseh, pridružil se je še Sergio Paoletti. Pesem je odmevala tako na odru kakor pod njim in popestrila prireditev na Graški Gori.

DI

V SLIKI IN BESEDI

Jezerca:

Združenje borcev za vrednote NOB Kranj – OO Cerklje na Gorenjskem je na planini Jezerca pod Krvavcem 7. septembra obudilo spomin na dogodek avgusta leta 1942. Na pohodu Druge grupe odredov z Dolenjskega na Štajersko je 13. avgusta 1942 nad Davovcem v boju z nemškimi policisti in raztrganci padlo 16 borcev te enote in Kokrškega odreda. Do 20. avgusta 1942 pa je v okolici Jezerc in drugod pod Krvavcem padlo osem borcev obeh enot in en civilist, zajetih pa je bilo 14 borcev Krvavške čete in 2 borca Druge grupe odredov.

S pesmijo Hej tovariši ob spremljavi harmonikarja Darka in s prihodom praporščakov se je začela slovesnost, posvečena spominu na 82. obletnico bojev Krvavške čete in Druge grupe odredov.

Spominske slovesnosti se je udeležil tudi župan občine Cerklje na Gorenjskem Franc Čebulj. Slavnostna govornica Naja Budau je v svojem govoru opisala dogodek avgusta 1942 in sklenila: »Tudi vloga mladih v narodnoosvobodilnem boju ni bila zanemarljiva. Že ob začetku okupacije je mladih bojkotirala kinopredstave in športna tekmovanja, ki so bili nasičeni z nemško propagando, zbirala je orožje, prav tako pa so mladi na skrivaj razmnoževali in delili narodnoosvobodilni tisk. Občutek imam, da se zdajšnji rodovi vojnih grozot sploh ne zavedamo. Večkrat se o njih učimo v šoli, se jih ob posebnih dogodkih in prireditvah redno spominjamo, jih spoznavamo iz medijev; žrtev in truda, vloženih v svobodo, ki jo danes še vedno uživamo, pa ne oživljamo in v nekaterih primerih tudi ne cenimo dovolj.«

Na spominski slovesnosti je bilo pet praporščakov ZB NOB in udeleženci so jih s prizorišča slovesnosti pospremili s pesmijo Na juriš ob spremljavi harmonikarja Darka. V kulturnem programu slovesnosti so sodelovali učenci Osnovne šole Davorina Jenka iz Cerkelj na Gorenjskem: Liza Remič Kovač, Emily Velič, Mark Knafelj z mentorjem Boštjanom Kerncem. Slovesnosti se je udeležilo 72 članov in privržencev. Po končani slovesnosti smo se tovariško družili pri Prgoznikovi planšariji.

Božo Janež

Mačkovec pri Postojni:

Prvo nedeljo v septembru se je na Mačkovcu pri Postojni na spominski proslavi ob 80. obletnici prenosa ranjencev z Gorenjskega in Primorskega na Notranjsko zbralo lepo število domačinov in gostujočih udeležencev.

V kulturnem programu je nastopila Vokalna skupina Kresnik.

Vsakih pet let se namreč s spoštljivim pogledom v zgodovino in kulturnim programom poklonijo spominu na prenos 99 ranjencev iz bolnic Pavla in Franja na Notranjsko, ki je potekal v noči z 18. na 19. avgust leta 1944. Slovesnost sta pripravila Krajevna organizacija ZB NOB Postojna in Združenje borcev za vrednote NOB Postojna v sodelovanju z občino Postojna.

Najprej je zbrane nagovorila Katja Vuga, predsednica KO Združenja borcev za vrednote NOB Postojna. Prebrala je del zgodbe iz zapisov Rafaela Barage, pred tremi leti umrlega častnega meščana občine Postojne. Rafael je kot trinajstletni fantič po ukazu nadrejenih nad Nadleskom, od koder so letala s težkimi ranjenci poletela v Bari, opazoval dogajanje. Če bi opa-

Slavnostna govornica Urška Klakočar Zupančič

zil sovražnika ali kakšno drugo nevarnost, kar bi ogrozilo največji humani podvig v času narodnoosvobodilnega boja, bi to moral sporočiti le osebi, ki ga je določila za to odgovorno nalogo. Sledil je pozdravni nagovor župana občine Postojna Igorja Marentiča. Slavnostna govornica je bila predsednica Državnega zbora RS, mag. Urška Klakočar Zupančič. V govoru je najprej pou-

darila pomen tega tvegane dejanja, ki je bilo s pogumom in humanostjo rešenih veliko življenj. V nadaljevanju pa se dotaknila tudi današnjega časa, ki ga pestijo krize in težke vojne, in se ob koncu zavzela, da bo pokončno in smelo zagovarjala in širila vrednote, ki jih moramo ohranjati za lepšo prihodnost.

Za doživete glasbene trenutke v spomin na čas boja za svobodo je s pesmijo poskrbela Vokalna skupina Kresnik pod umetniškim vodstvom Mirana Žitka. Kulturni program so z recitacijami, poezijo in pesmijo oblikovali Marjana Centa, Cveto Bajc, Rafael Zorko in Irena Rep.

Ob koncu slovesnosti so pred spomenik na Mačkovcu položili cvetje. Krajevna organizacija ZB NOB Postojna in ZB NOB Postojna se ob tej priložnosti zahvaljujeta podjetju Katern Transport iz Planine za brezplačni prireditveni prostor in vse storitve, povezane z njim, ter Lovski družini Črna jama za organizacijo pogostitve.

Polona Škodič

Sežana:

Za vodstva in praporščake vseh veteranskih in domoljubnih društev južne Primorske je Združenje borcev za vrednote NOB Sežana 7. septembra izvedlo usposabljanje za praporščake in predavanje o organizaciji spominskih prireditev.

Srečanje je potekalo v lovski koči na Ocinci blizu Štjaka. Program sta izpeljala Bruno Kocjan, praporščak veteranov vojne za Slovenijo, in Branka Bezeljak, režiserka in gledališka pedagoginja.

Pri organizaciji in izvedbi spominskih in kulturnih prireditev je predavateljica poudarila, kako pomembne so natančne priprave že veliko časa pred

Udeleženci usposabljanja praporščakov

izvedbo: na kaj moramo biti pozorni, ko postavljamo prireditveni prostor in prizorišče ali oder; kako pripravimo ali napišemo osnutek scenarija; potek produkcije in režija (dogovori z nastopajočimi in govorniki); protokol na prireditvi; urejanje avtorskih pravic za glasbo in recitacije.

Predavanja so se udeležili predstavniki Združenj borcev za vrednote NOB Komen, Sežana, Postojna, Koper, Ankarana, Izola in Pirana ter društva TIGR Primorske, Območnega združenja veteranov vojne za Slovenijo Kraska in Brkinov, združenja PVD Sever za Primorsko in Notranjsko Koper ter Območnega združenja Slovenskih častnikov Sežana.

To je bila tudi priložnost, da se med seboj bolje spoznajo vsi, ki skupaj sodelujejo na številnih slovesnostih in proslavah ob državnih ter lokalnih praznikih. Družabno srečanje in sproščen klepet ob lovskem golažu sta lepo sklenila dogodek.

Vlasta Kariž

Skorno:

Ob dnevu državnosti je krajevni odbor ZB NOB Skorno - Florjan - Bele Vode 16. junija pri spomeniku na Močavskem vrhu v Skornem pri Šoštanju pripravil slovesnost v počastitev spomina na 19 padlih borcev Šerčerjeve brigade. Ob tej priložnosti so izvedli tudi pohod od Florjana do spomenika padlim borcem.

Na začetku slovesnosti je prisotne s pesmijo »V hribe šel je dragi moj« pozdravil mešani pevski zbor Skorno. Sledil je govor predsednika KO ZB

NOB Skorno - Florjan - Bele Vode Romana Oblaka. Spomnil je na 25. junij 1991, ko je Skupščina Republike Slovenije sprejela Temeljno ustavno listino o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije ter tako uradno razglasila samostojnost države. Poudaril je, da smo se zbrali na tem kraju, da se spomnimo dogodkov izpred 80 let in počastimo spomin na tiste, ki so se v našem najbolj krutem delu zgodovine, med drugo svetovno vojno, odločili prav in darovali največ, da danes živimo v svoji domovini in govorimo slovensko. Vrednote, zaradi katerih so se odločili, da stopijo v partizanske vrste in jih branijo tudi za ceno svojega življenja, so največ, kar lahko nekdo daruje za prihodnost svoje domovine, in na nas je, da s spoštovanjem in ponosom ohranjamo spomin na dogodek, ki so nas že takrat popeljali na pot naše samostojnosti. Prav je tudi, da se spomnimo tistih, ki so za našo domovino v tistih časih bili izdani, usmrčeni, internirani ali so kakor koli trpeli zaradi agresije fašističnega okupatorja. Žal pa vsaka vojna tudi po končanju prinese krivice, na katere nihče ne more biti ponosen.

Ob zvokih slovenske himne, ki so jo zapeli člani MePZ Skorno, so pri spomeniku predsednik krajevne skupnosti Skorno Florjan Matej Skornšek, predsednik turističnega društva Skorno Srečko Stropnik in član Turističnega društva Skorno Franc Skornšek prvič slovesno dvignili slovensko zastavo.

Ob praznovanju dneva državnosti so pri spomeniku položili venec v spomin na 19 padlih borcev Šerčerjeve brigade. Venec so položili župan občine Šoštanj Boris Goličnik, predsednik KO ZB NOB Roman Oblak in podpredsednik območnega združenja veteranov vojne za Slovenijo Anton Urbanc. V nadaljevanju so bili navzoči vabljeni do cerkve sv. Antona, kjer je msgr. Jože Pribožič daroval mašo za domovino in vse, ki so v drugi svetovni vojni darovali svoje življenje, bili internirani ali so kakor koli trpeli zaradi nasilja fašističnega okupatorja.

Andrej Dermol

Šaleška dolina:

22. junija se je nekaj članov in praporščakov borčevske organizacije iz Šaleške doline udeležilo tradicionalne spominske slovesnosti pri kmetu Igorju Linasiju, po domače Vrhorniku, v Podgorju pri Slovenj Gradcu. Slovesnost je bila pripravljena v spomin na ustanovitev Šaleške čete na Vrhorskem vrhu in boj XIV. divizije na Anžejevih tratih.

Veličastni spomenik na Anžejevih tratih

Šaleška četa je bila ustanovljena pri domačiji Vrhornik, natančneje na Vrhorskem vrhu, 1. julija 1942. Njen komandir je bil Franc Zaleznik - Leon, politični komisar pa Dominik Hribar - Oskar. Ob ustanovitvi je štela 22 partizanov. V času po ustanovitvi je izvedla več vojaških akcij na območju Plešivca, Graške Gore, Zavodnja, Paškega Kozjaka in Dobrne. Po akciji na Plešivcu je Šaleška četa odšla na Pohorje, kjer se je vključila v Pohorski bataljon. Večina borcev iz Šaleške čete je padla 8. januarja 1943 s Pohorskim bataljonom na Osankarici.

Organizatorji spominske slovesnosti sta bili krajevni organizaciji za vrednote NOB Podgorje pri Slovenj Gradcu in Šoštanju. Za vodenje programa in druženje je poskrbel predsednik KO ZB Podgorje Bogomir Kačič. V kulturnem programu pa so sodelovali godba na pihala UNI-3 iz Velenja, moški pevski zbor iz Raven pri Šoštanju in slavnostna govornica Martina Šisernik, podžupanja mestne občine Slovenj Gradec. Slovesnost je bila ob spominski plošči na kmetiji Vrhornik. Ta kmetija se razprostira v bližini Anžejevih trat, kjer so februarja 1944 potekali hudi boji XIV. divizije.

Za konec proslave so člani ZB položili venec k spominski plošči na hiši Vrhornik. Precej številna skupinica obiskovalcev pa je krenila po prijetni gozdni potki mimo gostih grmičkov zrelih borovnic in med nizkimi mladimi smrekami do dobrih deset minut oddaljenih veličastnih spomenikov na jasi Anžejevih trat, kjer so položili lep velik šopek rož in se v spoštljivi tišini poklonili spominu na padle borce XIV. divizije.

Na eni izmed spominskih plošč je napis:

OB MOREČIH STISKIH IN SMRTNI GROZI
DNE 21. 2. 1944 ONEMIMO, OBČUDUJEMO
JUNAŠTVO BORCEV ŠTIRINAJSTE –
VSEM RODOVOM V SPOMIN IN OPOMIN!

Le kako bi kdo v tistem prijetnem sončnem dnevu sploh lahko zaslučil, kaj so preživljali borci na tem kraju daljnega leta 1944 sredi najhujše zime, sredi najhujšega boja, lačni, žejni, onemogli ...

Metka Grabner

Hajdina:

Občinska organizacija ZB Hajdina je v sodelovanju z občino Hajdina 8. avgusta položila venec k spominski plošči na Osnovni šoli Hajdina. Slovesnosti so se udeležili podžupan občine Hajdina Franc Krajnc, praporščak Jurij Cvitanč in podpredsednik ZB za vrednote NOB Ptuj Anton Zver ter člani in predsednica občinske organizacije ZB Hajdina Terezija Mirkovič.

Na stavbi osnovne šole je plošča, posvečena 18 padlim domačinom v narodnoosvobodilnem boju.

Postavil jo je občinski odbor Zveze borcev NOV 28. novembra 1953. Izdelalo jo je kamnosek Gaiser iz Ptuja.

S. B.

Slope:

KO združenja borcev NOB Motnik - Špitalič je v sodelovanju z krajevnima skupnostma Motnik in KS Špitalič pripravila proslavo v počastitev krajevnega praznika obeh krajevnih skupnosti. Proslava je bila na Slopeh v zaselku Bela, kjer je bil med drugo svetovno vojno glavni prehod partizanskih enot

V SLIKI IN BESEDI

z Gorenjskega na Dolensko in Štajersko. Pri spomeniku na Slopeh smo se poklonili dvanajstim koroškim partizanom, ki so padli 17. aprila na Šavnica na Menini planini, ko so se s političnega tečaja v Beli krajini vračali na Koroško. Spomladi 1949 jih je Slopnikova družina prekopala in pokopala na Slopeh, kjer sta zdaj grob in spomenik.

Marjan Semprimožnik

Vršič:

27. julija je KO ZB NOB Straža skupaj z novomeško organizacijo ZB NOB organizirala obisk slovesnosti pod Vršičem v čast vojnim ujetnikom različnih narodnosti, večinoma iz ruskega imperija, ki so umrli med gradnjo ceste čez prelaz Vršič. Slavnostni govornik Igor Furlan, član društva Slovenija - Rusija, je povedal, da politične elite, ki se je nekoč tam drenjala, pod Vršičem od začetka vojne v Ukrajini ni več, zato pa slovesnost ni nič manj slovesna. Pod Vršičem se je zbralo okrog 500 obiskovalcev iz vse Slovenije

Proslava pod Vršičem je bila dobro obiskana.

in zamejstva, kar je kar okrog 1000 ljudi manj kakor pred vojno v Ukrajini. V nadaljevanju programa smo lahko še poslušali nekaj glasbenih točk in pravoslavno mašo. Po končani slovesnosti nas je čakalo okusno kosilo z druženjem na terasi hotela Špik v Gozdu - Martuljku.

Marija Andrejčič

Cerklje na Gorenjskem:

ZB za vrednote NOB Kranj OO Cerklje na Gorenjskem se je s pohodom po Poti spomina in tovarištvu v Spominski park tovarištvu Davovec spomnil na padle borce 2. grupe odredov in Kokrškega odreda - Krvavške čete. Pohod je vodil tovariš Rajko Lipušček. Pohodniki so mimo groba neznanega partizana na Pečeh in spominskega obeležja na Davovcu prišli do spomenika na Brezovici - grobišča padlih borcev 2. grupe odredov in Krvavške čete. 13.

avgusta 1942 je 80 nemških vojakov in 25 raztrgancev v zasedi pričakalo in napadlo partizane. Ob nepričakovanem napadu je padlo 16 borcev, od tega 13 borcev 2. grupe odredov in trije borci - vodniki Krvavške čete: Jože Grilc, Tone Vrhovnik in Janez Koselj. K spomeniku smo položili venec. Z recitacijo in partizansko pesmijo smo počastili spomin nanje. Ob vračanju na izhodiščno mesto so se pohodniki ustavili še pri leta 1944 požgani domačiji na Davovcu.

Pohodniki, praporščaki in udeleženci spominske slovesnosti pri lovski koči Lovskega društva Krvavec na Štefanji gori so s petjem partizanskih pesmi, recitacijami in govorom obudili spomin na 13. avgust 1942 ter spomin na mlade fante in dekleta iz 2. grupe štajerskih odredov in borcev Kokrškega odreda. Borci 2. grupe odredov so imeli nalogo, da s pohodom na Štajersko preprečijo izseljevanje Slovencev in naselitev Nemcev.

Božo Janež, foto: Lado Nikšič

Cerov log:

Na zadnji dan vročega avgustovskega dne smo člani in članice Društva Gorjanska četa pripravili in izvedli popoldansko druženje, ki je bilo namenjeno širši javnosti in predstavitvi delovanja društva. Prostor za druženje pa smo izbrali v senci in ob šumenju Pendirjevke, in sicer na prireditvenem prostoru Gasilskega društva Cerov Log. Ob zvokih ansambla Hit smo se družili, kramljali s svojimi prijatelji, podporniki in drugimi udeleženci prireditve, zaplesali in veselo zapeli.

Pripravili smo razstavo opreme in orožja, ki so ga uporabljali partizani med drugo svetovno vojno, in njihovih replik. Med boji in akcijami so si partiza-

ni bojni duh, voljo in upanje v zmago nad okupatorjem krepili s pesmimi. Za ohranjanje tega izročila smo pripravili tiskane pesmi z vsebino upora in miru, ki so jih obiskovalci lahko vzeli in nanj natisnili zvezdico sreče z željo po svobodi in miru na svetu. Na ogled so bile knjige z vsebino zgodovinskih dejstev iz časa narodnoosvobodilnega boja. Knjiga avtorja Josipa Edgarja Leopolda - Lavova z naslovom Kartuzija Pleterje in partizani je s svojo vsebino o zgodovinskih dejstvih in dogodkih v našem okolju v težkih časih vojne v letih 1941-45 še posebej pritegnila pozornost obiskovalcev. Zavzemanje in spoštovanje vrednot narodnoosvobodilnega boja, kot so ljubezen do domovine, svobodoljubnost, tovarištvo, solidarnost, poštenost, enakopravnost, humanost, socialna pravičnost, aktivno zavzemanje za mir, sta tudi danes še vedno aktualna in zanju se je treba še truditi v vsakdanu našega bivanja.

V kulturnem programu smo predstavili delovanje društva v javnosti in njegovo prepoznavnost. Njegovi člani in članice predstavljajo lik partizana na prireditvah v organizaciji Združenj borcev za vrednote NOB po Sloveniji. V društvu deluje tudi kulturna skupina, ki nas je razveselila s pesmimi upora, in zapeli smo jih skupaj. Na druženju nas je nagovoril Milan Gorjanc, upokojeni uslužbenec Slovenske vojske in vojaški analitik. V govoru je povzel zgodovino nastanka Gorjanske čete in njeno vlogo v naših domačih krajih med drugo svetovno vojno.

Med povabljenimi gosti je udeležence v nagovoru pozdravil podžupan občine Šentjernej Andrej Mikec. Druženja so se udeležili vsi predstavniki veteranskih organizacij, ki delujejo na območju naše lokalne skupnosti. Na koncu kulturnega programa smo podelili 13 zahval donatorjem, ki vsestransko podpirajo delovanje društva.

Za konec našega druženja pa smo se odpravili še do dvorca Prežek, kjer smo imeli kratko predstavitev zgodovine dvorca v povezavi s svobodnim literati, ki so tam delovali, in o vsebini pomnika narodnoosvobodilnega boja.

Društvo Gorjanska četa, foto: Marko Klinc

Črnomelj:

Člani KO ZB za vrednote NOB Črnomelj smo v sodelovanju z lokostrelskim društvom Paradoks in KS Črnomelj izvedli osmi Memorial »SVIBNIK 42«, ki je potekal 21. avgusta na vadbemem prostoru društva na Svibniku. Pri prireditvi je sodelovala Slovenska vojska s predstavitvijo in promocijo. Memorial je posvečen obletnici požiga vasi Svibnik v času velike italijanske ofenzive med drugo svetovno vojno. V požigu vasi 26. julija 1942 je pogorela polovica hiš z gospodarskimi poslopji. Oškodovanih je bilo 13 družin, eno družino z osmimi otroki pa so Italijani odpeljali v taborišče na Rab.

Člani društva Paradoks so izvedli tekmovanje v lokostrelstvu, predstavili so delovanje društva in svoje dosežke. Letos so še posebej ponosni na svojo olimpijko Žano Pintarič.

Člani ZB za vrednote NOB smo obudili grenke spomine na vojne čase z željo, da se ne bi nikoli ponovili. Na koncu je predsednik ZB za vrednote NOB Črnomelj Jožef Jerman podelil sodelujočim lokostrelcem priznanja in čestital najboljšim trem za doseženi rezultat. Memorial je oblika medgeneracijskega sodelovanja, ko člani ZB za vrednote NOB prenašajo vrednote naše zgodovine na mlajše rodove, ti pa starejšim predstavljajo svoje delo in dosežke na športnem področju.

Cvetka Aupič

Rečica pri Laškem:

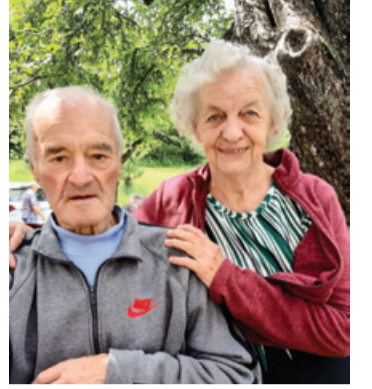
KO ZB Rečica je druga največja krajevna borčevska organizacija v Laškem. Ima več kot 80 članov, veseli so, da uspejo nadomestiti z novim članom vsakega, ki jih zapusti. V vasi imajo ob pokopališču zelo lep spomenik, ki je bil zgrajen že novembra leta 1945 in je bil sploh prvi spomenik žrtvam druge svetovne vojne v Sloveniji. Skrbijo kar za 20 spominskih obeležij v kraju, redno pripravljajo spominske slovesnosti in obiskujejo vse starejše člane. Kot je poudarila tajnica KO ZB Zdenka Seidl, ki je ob odsotnosti predsednika Edija Laha vodila letošnji občni zbor, je v pripravi brošura o rečiški partizanski poti, sicer pa zelo dobro sodelujejo z vsemi društvi v kraju in občini Laško, kar so potrdili tudi gostje na tokratnem občnem zboru.

Srečanja se vsako leto udeležita tudi najstarejša člana, oba še udeleženca druge svetovne vojne. To sta Stanislav Kužnik, dolgoletni predsednik laške borčevske organizacije, danes pa častni predsednik KO ZB Rečica, in Mira Goluh (na sliki), rojena v enem izmed koncentracijskih taborišč v Nemčiji, kamor so leta 1943 izgnali njihovo družino skupaj z visoko nosečo mamo, ki

je Miro rodila v taborišču. Kot je povedala, je bila njena dolgoletna duševna bolečina, ker v rojstnem listu ni imela vpisanega rojstnega kraja, in šele kot odrasla je izvedela žalostno resnico.

Stanislav Kužnik, sicer dolgoletni učitelj in ravnatelj Osnovne šole Primoža Trubarja v Laškem, pa se vojne zelo dobro spominja. Njegov oče je bil prijatelj narodnega heroja Dušana Poženela, in ko so ga ustrelili, so pri njem našli seznam sodelavcev, zato je oče pred okupatorji pobegnil v partizane. Ker sta bila tudi žena in otrok v nevarnosti, naj bi se umaknila nekam na varno, nameravano je bilo, da se pridruži očetu na Dolenskem. A zasukalo se je tako, da sta v zadnjem letu vojne kar nekaj dolgih mesecev skupaj z nekaj partizani in domačini, ki so se skrivali pred okupatorjem, preživela v rovih domačega rudnika rjavega premoga. Družina se je združila šele po osvoboditvi.

J.H.

DOGODKI Dobrava

Spomin na prve krške žrtve

Zadnja julijska sobota je že nekaj let posvečena komemoraciji v spomin na padle borce partizanske Krške čete, ki so bili pobiti zgodaj zjutraj 30. julija 1941 sredi gozda Dobrava blizu Bukoška, kjer stoji tudi spominsko obeležje.

Navzoče je pri lovskem domu Lovskega društva Brežice, kjer zadnja leta poteka spominska slovesnost, v imenu letošnjih organizatorjev nagovoril predsednik KO ZB NOB Krško **Zdenko Mohar**, ki je med drugim navedel, da je v Krškem kar nekaj obeležij v spomin na prve krške žrtve (v gozdu Rore nad Krškim, na krškem pokopališču, v spominskem parku pri Osnovni šoli Jurija Dalmatina Krško in v gozdu Dobrava), zato je delegacija ZBV NOB Krško in Mestne četrti Krško 25. julija pri pomnikih položila vence ter se tako poklonila žrtvam. Omenil je še, da je v Mestnem muzeju Krško tudi stalna razstava, posvečena prvim krškim žrtvam, ki se vsako leto dopolnjuje.

Slavnostna govornica je bila predsednica Mestne četrti Krško **Tajana Dvoršek**. Povedala je, da je slovesnost priložnost, da izrazijo globoko hvaležnost prvim krškim žrtvam za njihov prispevek svobodi, ki jo danes pogosto jemljemo za samoumevno: »Pred dobrimi 80 leti so ti ljudje svoje življenje pogumno in odločno postavili na kocko za svobodo, svoj jezik in državo, domoljubje, enakopravnost, solidarnost, humanost, poštenost, socialno pravičnost, spoštovanje človekovih pravic, tovarištvo in skupno sodelovanje. Te vrednote bi morale tudi danes usmerjati naša dejanja,« je poudarila in nadaljevala: »Pa vendar se danes zdi, kakor da se iz zgodovine nismo nič naučili. Tudi danes potekajo krvavi spopadi, ki ljudi vodijo v propad in siromaštvo, medtem pa posamezniki bogatijo. Ti s pomočjo akterjev, ki v krvavem boju nabirajo političnih točk potvarjajo zgodovino, vsiljujejo in zahtevajo edino resnico, vse drugo bi na krilih enoumja želeli prepovedati in onemogočiti, zasledujejo en drug cilj. Zato je še toliko bolj pomembno, da v nevarni dobi, v kateri živimo, ostanemo zvesti vrednotam narodnoosvobodilnega boja. Spoštovanje človekovih pravic, varovanje okolja in iskanje mirnih rešitev so ključni elementi, ki bodo zagotovili našo prihodnost.«

Na dogodku so bili med prisotnimi tudi sorodniki prvih krških žrtev, delegacije ZBV NOB Brežice in Sevnica, OZVVS Krško in sosednjih občin, posavskih ZSČ, Združenja Sever ter dr. Helena Rožman iz Mestnega muzeja Krško. Kulturni program so sooblikovali sopranistka Anja Žabkar ter recitatorji Vida Dvoršek, Matej Ulčnik in Lucija Golob, ki so prebiralci pesmi Franca Živiča in generala Rudolfa Maistra (leto 2024 je namreč Maistrovo leto). Spominska slovesnost je povezovala Darja Dobršek. Na prizorišču so bili tudi praporščaki pod poveljstvom Željka Srečkovića, člani Prvega spominskega dolenskega partizanskega bataljona in Zasavske čete pod poveljstvom Milana Baša ter pripadniki Slovenske vojske iz 15. brigade vojaškega letalstva in zračne obrambe, njihova častna straža je po koncu slovesnosti spremljala delegacijo, v kateri so bili Tajana Dvoršek, Zdenko Mohar in predsednik ZBV NOB Brežice Tadej Škof, ki je pri spomeniku padlim prvim krškim borcem sredi gozda Dobrava položila venec.

Tadej Škof

NAŠ POGOVOR

Venčeslav Slavko Košir

interniranec iz Dachaua

»Župnik ni hotel pomagati«

Po dostopnih podatkih je 99-letni Slavko Košir iz Ljubljane zadnji še živeči taboriščnik iz koncentracijskega taborišča Dachau. Tam je preživel sedemnajst mesecev, se pa ni tja nikoli več vrnil, saj ni mogel pozabiti tega, kar so nemški vojaki počeli z zaporniki, kako so se znašali nad njimi in kako strahotne kazni so namenili vsem, ki so skušali pobegniti.

Jožica Hribar

Njegov spomin je kljub visoki starosti izreden. Ne le spomin na dom in starše, zelo jasno se spominja tudi časa pred in med vojno v Ljubljani, pa tudi tistih težkih mesecev v taborišču in obdobja po vojni. Predvsem pa je živ spomin na sosede in znanca v Rožni dolini, ki so med vojno prestopili na drugo stran in okupatorjem ovajali svoje rojake, jih nadzirali in pogosto odločali o njihovi usodi.

Pred in med vojno

»Rodil sem se decembra leta 1925 v vasi Drenovec pri Krškem, moja mama je bila domačinka iz Drenovca, oče je bil doma z Viča v Ljubljani. Starši so se spoznali, ker je oče kot branjevec po vaseh kupoval sadje in zelenjavo in oboje prodajal v Ljubljani. Sredi drugega razreda smo se preselili v Ljubljano, v Rožno dolino. Tukaj so bili tedaj travniki, ti so segali do Šiške in vse do Podutika. Na teh travnikih so se utaborili Italijani, ko so leta 1941 zasedli Ljubljano, dokler se niso preselili v prostore na Tržaški cesti. Kmalu so uvedli policijsko uro in začeli načrtno preiskovati hiše, odnašali so vse, kar bi lahko komu pomagalo pri begu: kolesa, smuči, radijske aparate. V Rožni dolini so se zgodaj pojavili domači ovaduhi in med ljudi sta se naselila nelagodje in nezaupanje, ob hišnih preiskavah so bili vedno zraven tudi domači ljudje, saj okupatorji niso imeli pojma, kdo je kdo in na katero stran se je postavil. Že leta 1941 so po taki hišni preiskavi oba moja starejša brata in očeta odpeljali v znamenito Belgijsko vojašnico, kjer so jih sicer kmalu izpustili, zato sta se brata tudi odločila za odhod v partizane. Očeta pa so med vojno še večkrat zaprli,« pripoveduje Slavko Košir, ki je bil takrat vajenec za vodovodnega inštalaterja.

Oba starejša brata sta hodila v obrtno šolo in sta takoj postala sumljiva, zato sta odšla v partizane. Najstarejši Lojze je odšel maja leta 1942, na dan, ko je šla k birmi mlajša sestra – nikomur doma ni nič povedal, kar izginil je. Za njim je odšel tudi brat Cene. Doma se niso posebej čudili, mladi so pogosto kar odšli brez slovesa. »Taki časi so bili, da nismo nikomur nič zaupali.« Oba brata sta odšla v Dolomitski odred, ki je tedaj deloval na obrobju Ljubljane. Cene je bil zatem v 14. diviziji, padel je kot komandir prve čete v Šerčerjevi brigadi. Alojz je bil borec

Tomšičeve brigade, tudi on se iz partizanov ni vrnil. »Potem so Italijani zaradi ovadbe zaprli sestro Rozalijo, ki je imela tedaj le 13 let. Ko je šla mama v mesto vprašat, kje je mladoletna hči, so zaprli še njo in jo odpeljali v koncentracijsko taborišče Gonars, sestro pa so spustili domov. Mama se je že pred kapitulacijo Italije vrnila domov, ker sta se zanjo preko domačega župnika zavzeli očetovi sestri. Ti sta župnika prosili tudi zame, da ne bi šel v taborišče, pa ni hotel pomagati,« se spominja Košir.

Ko je bila leta 1941 druga taka racija, so zaprli tudi Slavka in tedaj je videl, kako sodelujejo italijanski vojaki in domači izdajalci kot njihovi pomočniki. »Domačini so v bistvu odločali o naših usodah, saj so nas poznali. Mene so sicer takrat izpustili, so me pa ves čas imeli na očeh. V Rožni dolini so tedaj že delovale močne protifašistične organizacije, vse pa je potekalo v popolni tajnosti, ker je bil vsakdo sumljiv, nezaupanje med nami pa veliko. Mene sicer ni vleklo v partizane, saj nisem maral orožja,« se spominja sogovornik.

Aretacija in taborišče

Po kapitulaciji Italije pa se je domobranska policija v mestu zelo okrepila, zato se je odločil, da tudi sam poišče zvezo in se umakne med partizane. In tako je šel v soboto, 10. januarja 1944, v središče Ljubljane, da bi našel zvezo za odhod, a ga je na Tromostovju prestregla domobranska policija in odpeljali so ga najprej na Prešernovo. »Veliko so nas natrpali v sobe, med nami pa so bili tudi njihovi ovaduhi, nekatere sem poznal, zato se nismo mogli med seboj nič pogovarjati. Zasliševali so nas ponoči, nam grozili z Urhom, tedaj smo že vedeli, da je tam mučilnica in da jih streljajo, mene so zasliševali zaradi bratov, pa tudi zaradi očeta.« Po mesecu dni so jih strpali na živinske vagone in poseben transport je krenil v Dachau. Seveda niso vedeli, kam gredo. »Po dolgoletni vožnji je bil ob prihodu v

taborišče že mrak, bilo je mrzlo in sneg, postavili so nas v vrsto, v daljavi smo videli zapornike v črtastih oblekah, mislili smo, da imajo na sebi pižame.« Nato je sledila znana taboriščna procedura: odvzem vsega, kar so imeli pri sebi, slačenje do golega, kopanje, popis, pregled zobovja, striženje in nato obleka: črtaste cunje in leseni cokli.

Slavko Košir

»Prišel sem v barako številka 17, v njej smo bili različne starosti in pomešanih narodnosti: Francozi, Poljaki, Rus, Jugoslovani. Ob popisu sem dobil številko 63742, moral sem se jo naučiti na pamet v nemščini, saj so nas klicali samo po številkah.« In začela se je znana taboriščna tortura z dolgoletnim stanjem mrazu, nehnimi preštevanji, slabo hrano, sadističnimi kapoti. »Po svoje sem imel srečo, saj sem se kmalu znašel v napol invalidskem bloku. Ko sem plezal na pograd, sem se neke noči hudo udaril v piščal, rana se je zagnojila in se mi zastrupila in že zelo bolnega so me pripeljali do zdravnika. Rešil me je zdravnik, Slovenec. Potem pa so me predstavili v 27., invalidski blok, kjer so bili sami stari in bolni ljudje, prepričan sem bil, da je z menoj konec, ker sem bil tako slab.« Potem so jih nekaj poslali v podružnično taborišče KL Natzweiler Struthof v Franciji, ki je bilo tedaj na novo ustanovljeno. Znašel se je v 15. enoti, kjer so bili v glavnem Slovenci, kopali so jarko, saj naj bi v vas napeljali vodovod. Delo je bilo izredno težko zaradi trdega, kamnitega betona. Pa je imel naš sogovornik spet srečo. »Med nami je bil Anton Bizjak s Ptujja, ki je znal nemško, in ko sem mu povedal, da sem varilec, je dosegel, da so me predstavili v montažno delavnico k nekemu Poljaku, saj so v vasi potrebovali izučene delavce. Od njega sem se veliko naučil in potem sem sam učil variti tudi civiliste iz vasi. Bil sem spreten in znal sem marsikaj narediti, kar je bilo za ljudi v vasi zelo dobrodošlo. Tako sem si prislužil dodatno hrano.«

Pot domov

Potem pa je prišel 16. april 1945, ko je prišel ukaz, da gredo na pot, saj se je že čutilo, da se nekaj dogaja. Hodili so peš, z njimi so se umikali tudi Nemci z vso prtljago, Jugoslovani so se organizirali in si pomagali, saj je bila pot naporna in dolga, taboriščniki pa izčrpani in prestrašeni. Tistega, ki je vmes omagal, so takoj ustrelili. Ko so prispeli v Avstrijo, so morali nemški vojaki na fronto, taboriščnike pa so kar pustili tam. »Jugoslovani nas je bilo 28 v skupini, z nami je bil Maks Šorn, ki je znal nemško, in nekako je vzpostavil red med nami. To je bilo zelo pomembno, saj so nas v Avstriji ljudje gledali kot garjave pse, vedeli smo, da ima vsak domačin pravico ubiti taboriščnika, zato je bilo zelo pomembno, da smo imeli red. Kaos na poti je bil popoln, povsod je bilo veliko odvrženega orožja, ki so ga za seboj pustili bežeči Nemci, našli smo tudi obleko, tam sem našel čevlje zase in po dolgem času sezul cokle. Ko smo v Avstriji povedali, da hočemo v Jugoslavijo, so nam govorili, naj ne hodimo, ker nas bodo doma pobili,« se spominja Košir.

Počasi so se pomikali proti Italiji. »Pri Gardskem jezeru nas je prestregel Rdeči križ in tako smo prišli do Padove, kjer so nas namestili pri nunah. Po dveh letih

Slavko Košir leta 1947

sem nazadnje spet spal v postelji, pregledal pa nas je tudi zdravnik. Italijani so tedaj že organizirali Rdeči križ, dobili smo hrano, prevoza proti domu pa ni bilo nobenega, saj je bilo vse uničeno. 13. maja 1945 nas je teh 28, ki smo se ves čas držali skupaj, prišlo v Videm, želeli smo samo domov, a ni bilo mogoče, Angleži nam niso dovolili. Uredili pa so nam stik s partizani in večina nas je vstopila v Beneški bataljon, nekateri so odšli proti Trstu, najstarejši pa so odšli naravnost domov. Tako smo vstopili v partizane, rekli so nam »kebrski partizani«, majski hrošči, to je bilo ime za tiste fante, ki so se partizanom pridružili leta 1945. V tem bataljonu sem ostal vse do konca vojne, potem pa so nas zaradi poveljske napetosti med Jugoslavijo in Italijo preprosto preusmerili med vojake in nismo imeli izbire. V vojski sem tako ostal vse do leta 1947, ko je bila

prva demobilizacija,« se še vedno živo spominja sogovornik.

Po vojni

Ko se je nazadnje vrnil v Ljubljano, se je odpravil k mojstru, pri katerem je bil vajenec pred vojno, a je moral najprej narediti izpit za pomočnika in zatem tudi za mojstra. Začel je delati kot inštalater. To je bil čas obnove, kvalificirani delavci so bili zelo iskani. Pozneje se je zaposlil v Kartonažni, »bil sem tudi v delavskem svetu Kartonažne, v partijo pa nisem šel nikoli. Sem pa imel lep položaj, ugled, v bistvu sem imel status partizana, sem pa vedno vsakomur povedal, kar je bilo treba. Vedno sem se potegoval za pravice zaposlenih. In to ni bilo vsem všeč,« pripoveduje. In tako je leta 1956 začel na svoje kot obrtnik, a tudi na tej poti ni šlo vse gladko. »A v svojem poklicu sem bil dober, ljudje po Ljubljani so me poznali in so me potrebovali. Tako sem izvajal inštalacije in montaže, po vsej Ljubljani je bilo veliko obnov, veliko se je gradilo, počasi sem imel celo pet pomočnikov, več jih kot obrtnik nisem smel imeti, in smo se specializirali za obnove stavb, stanovanj, šol. Delali smo inštalacije v Zavarovalnici Triglav, v Litostroju, na Inštitutu Jožef Stefan, vojašnico na Roški, v Leku in še marsikje,« še doda in z nasmehom pove, da je poznal notranjost večine pomembnih stavb v Ljubljani. Leta 1988 se je upokojil, obrt je prepustil sinu. Danes živi skupaj z njim in snaho v družinski hiši in je nadvse ponosen na svoji vnukinji in tri pravnuke.

Jožica Hribar

Daj mi roko

*Ko te pogledam v oči,
mi je v duši lepo,
ko da zvonovi pojo
v svobodne dni.*

*V tvojih očeh je mir,
v njih rožnati grmi cveto
in sije pomladno nebo,
kot včasih spomladi zvečer.*

*V meni pa je bridkost in nemir,
odkar je sovraštvo zajelo zemljo,
odkar reke krvi iz src mrtvih teko
in kriki bolesti drvijo v vsemir.*

*O, dekle, poglej mi v oči,
o, dekle, daj mi roko,
naj bo še meni tako lepo,
naj v meni kot nekdanj spet nagej cveti.*

Ivan Minatti - Ivanov
(4. 3. 1945)

Vir: Slovensko pesništvo upora: 1941–1945, Partizanske, uredil Boris Paternu. Novo mesto: Dolenjska založba 1996, str. 379.

Po kapitulaciji Italije pa se je domobranska policija v mestu zelo okrepila, zato se je odločil, da tudi sam poišče zvezo in se umakne med partizane.

■ KNJIGA Dr. Jože Lipnik

Boč pod svinčeno točo

V zbirki Lipnik je leta 2021 izšla knjiga upokojenega univerzitetnega profesorja dr. Jožeta Lipnika *Boč pod svinčeno točo*. Besedilo te knjige je avtor pisal v letih 1953 in 1954, ko je bil kot gimnazijec med počitnicami kurir pri krajevnem ljudskem odboru Cerovec. Dopoldne je raznašal pošto, popoldne pa je imel občasno na voljo pisalni stroj in nekaj rabljenega pisarniškega papirja. Po počitnicah je dal rokopis besedila v presojo razredniku, profesorju slovenščine Karlu Arku. Ta je predlagal, naj ga pošlje kakšni založbi. Tako je storil in se podpisal kot pisatelj. Kmalu je dobil odgovor, da je besedilo zanimivo, da pa bo moral še dozoreti kot pisatelj. Po 70 letih je dr. Jože Lipnik odkril tipkopis, na prigovarjanje prijateljev pa se je odločil, da izda knjigo. V času nastajanja knjige je napisal tudi pesem Hirošima in jo predstavil celjski javnosti. Za popestritev besedila je dodal fotografije iz vojnega časa in tudi sodobne fotografije.

»To knjigo ljubezni, trpljenja in borbe posvečam vsem tistim, ki so trpeli, se borili in umirali za našo svobodo. Ta knjiga naj bo neizbrisni spomin na glad, mraz, zverin-

Naslovnica knjige dr. Jožeta Lipnika

ska mučenja, barbarska ponižanja človeške duše in trajen opomin vsem tistim, ki vojnih grozot niso občutili in sedaj rožljajo z orožjem, da trepečejo ljudstva v strahu pred ponovnimi grozotami in ponovnim teptanjem tistega, kar je človeškemu srcu najbolj sveto – svobode,« je zapisal avtor, sicer tudi častni občan Rogaske Slatine. Knjigo je izdala in založila Grafika Gracer in v samozaložba Zbirka Lipnik. S. B.

■ DOGODEK Okupirana Ljubljana

Tita

Pomlad 1943, okupirana Ljubljana. Dvaindvajsetletna študentka Tihomila pelje dva otročička na sprehod v park Tivoli. Namenjeni so v Tičistan, gozdček na koncu Plečnikove promenade, kjer domuje dosti ptičev.

Punčka in fantek sta otroka arhitekta Edvarda Ravnikarja, stara eno in dve leti. Tihomila ima pri sebi potrdilo, da lahko dela kot varuška in vzgojiteljica. Fantek Edo še ne zmore izgovoriti njenega imena in ji kratko reče Tita. Tudi svojega očeta Edvarda ne kliče ati, temveč Dado, ker mu je tako lažje. Tihomila ima v otroškem vozičku pleničke, stekleničko z mlekom in druge potrebščine za otroka. Med njimi skriva trosilne listke Osvobodilne fronte (OF), da jih na primernem mestu raztrese po tleh. To je v zastraženi in z žico ograjeni Ljubljani zelo nevarno početje, lahko tudi smrtno nevarno. Otrokova mati za skrivno Tihomilino dejavnost ne ve, čeprav je tudi sama članica OF – tako pač zahtevajo varnostna pravila konspiracije. Očeta Edvarda so kot sodelavca OF ovadili in je zadnjega pol leta zaprt v Italiji.

Tihomila kramlja z otrokoma, ko pride mimo črno oblečeni policist, 'questorin'. Prav takrat fantek Tihomili reče Tita. Policaju v hipu zastane korak, naglo se obrne in v italijanščini trdo vpraša Tihomilo, od kod fantek ve za ime Tita. Tihomila mu pol v italijanščini, pol v slovenščini odgovori, da malček še ne zna pravilno izgovoriti imena Tihomila in jo pač kliče Tita. Policist ni zadovoljen s pojasnilom. Tihomila mu pokaže izkaznico, na kateri črno na belem piše, da je registrirana »educatrice«. Kaj če bo policaj začel preiskovati otroški voziček? Kaj če v njem najde trosile listke OF? Questorin še naprej vrta vanjo

s preiskujočimi vprašanji. Tihomila v stiski preide v taktični protinapad. »Potem pa vi povejte fantku, kdo je Tito!« mu zabrusi. Policist se zmede, a takoj zatem postane še bolj osoren. Tihomila pomisli, da jo bo odvedel na policijsko postajo na zaslišanje. Kaj če bodo tam ugotovili, da je aktivistka OF, da je celo članica njene Varnostno-obveščevalne službe?! Kaj če bodo z mučenjem iz nje izvlekli tudi to, da je kurirka Franceta Kidriča, očeta Borisa Kidriča, enega ključnih funkcionarjev OF!? A prav tedaj pride mimo italijanski oficir v bleščeči golobje sivi uniformi in Tihomila se mu brž potoži, da jo policaj nadleguje zaradi otrokove izgovorjave njenega imena. Oficir se namrgodi, vzvišeno ošine policista (ta vendar spada v nižji, manj pomemben del fašističnega državnega aparata) in pomigne Tihomili, naj gre dalje, policistu pa nameni nekaj karajočih besed. Tihomila odhiti z otrokoma po promenadi. S policistom je imela srečo v nesreči. A srečne roke je tudi v Tičistanu – tam namreč ni nikogar. Zato hitro raztrosi listke s kratico OF, likom Triglava, verzom »Naprej zastave Slave« in z otrokoma odhiti iz parka.

Zapisal Jože Kos Grabar
po pripovedi Tihomile Dobravc

SVOBODNA
BESEDA

www.svobodnabeseda.si

■ ZLOČINI OKUPATORJEV Plešče

Na bregovih Čabranke gorelo 24 vasi

V spomin na pobite slovenske talce v hrvaški vasi Plešče smo se tudi letos 2. avgusta zbrali sorodniki pobitih in člani borčevskih organizacij z obeh strani mejne reke Čabranke. K spomeniku, ki stoji na travniku pred vasjo, smo ob navzočnosti praporščakov položili cvetje in prižgali sveče, nato pa je povezovalka programa Cvetka Vesel najprej pozdravila udeležence in napovedala vse nastopajoče.

Pozdravna nagovora sta imela predsednika čabranskega in osilniškega Združenja borcev za vrednote NOB Miroslav Turk in Stanko Janeš. Oba sta poudarila dobro medsebojno sodelovanje z željo, da tako ostane tudi v prihodnje. Pevska skupina Binklarji nam je pela partizanske pesmi, povezovalka programa Cvetka Vesel pa je najprej prebrala pesem domačinke Jerce Poje, napisano v italijanskem taborišču. Ob prebiranju zgodbe, ki jo je napisal takratni osnovnošolec iz Starega Kota Joško Miklič, kako je z bratoma v taborišču doživljal najprej smrt očeta in nato še matere, pa se je orosilo marsikatero oko prisotnih.

O tragediji, ki ji je posvečena vsakoletna slovesnost v Plešcih, je v nadaljevanju pripovedovala Zlata Arko. Med Kočevskim rogom in Snežnikom je v letih 1942-1943 divjala ofenziva italijanskih fašistov, katerih cilj je bil iztrebiti slovenski življenjski prostor. Slovenske in hrvaške družine so odpeljali na Rab in v taborišča v Italijo, hiše pa požgali. Tiste, za katere so samo, da delajo za partizane, ali ker so bili izdani, so postrelili. Teh grozot seveda ni bilo mogoče v nedogled trpeti in odpor se je čedalje bolj krepil. V kočevskih gozdovih je nastalo nekaj pomembnih partizanskih baz, tiskarn ter številne partizanske bolnišnice. Prav tako so v začetku leta 1942 na Kočevskem začeli partizani ustanavljati brigade: 1. proletarsko brigado Toneta Tomšiča v vasi Cesta

Udeleženci spominke slovesnosti v Plešcih

in 1. kočevski partizanski bataljon na Preži. Povezali so se s partizani na hrvaški strani doline in z njimi izvajali tudi skupne akcije. Zaradi vsega tega partizanskega delovanja in zaradi vse večjih izgub v bojih s partizani se je sovražnik nečloveško maščeval ljudem, ki nikoli niso imeli v rokah orožja.

Zadnje dni julija in v začetku avgusta 1942 je na obeh bregovih Čabranke gorelo 24 vasi, ljudi pa so postrelili ali odgnali v taborišča. Vroč avgustovsko soboto okoli poldneva je tudi vas Črni Potok zadela velika nesreča. V vas so vkorakale »črne kravate«. Vojaki so obkolili vas, po hišah pobrali 12 mož in jih po enournem zasliševanju, dobro zastražene odgnali v dve uri oddaljene Plešče. Čez noč so jih zaprli na podstrežje karabinjerske postaje, naslednji dan dopoldne pa so zvezane na tovornjaku odpeljali skozi vas in jih nekaj sto metrov od vasi ustrelili. Vaščani so jim kopali jame. Ko so se moške na povelje sezuli in predali vojakom vse, kar so imeli vrednega, so zadržale strojnice in jih pobile. Tiste, ki niso bili takoj mrtvi, so s krampi pokončali domačini, eden je bil iz vasi Žagarji. To so bili mladeniči, ki so bili nekaj časa pri partizanih, potem pa so se vdali Italijanom.

Svojci ubitih in vaščani celih osem dni niso vedeli, kaj se je zgo-

dilo z njihovimi možmi, očeti, sinovi. Vsakršno potovanje med vasmi je bilo tiste dni prepovedano. Ko sta po devetih dneh Pepca Vesel in Marija Tušek odšli v Plešče poizvedovat za možmi, sta izvedeli kruto resnico. Ustreljenih je bilo deset mož:

Anton Borko, Jakob Malnar, Valentin Malnar, Alojz Miklič, Franc Ožbolt, Albert Tušek, Filip Tušek, Franc Vesel in Jože Vesel. Vso vas je zajela obupna žalost. Jok žena, mater in otrok so slišali do hrvaške vasi Bašli, od koder so jih prišli tolažiti. Po tej tragediji se je nekaj družin umaknilo k sorodnikom v Čabar, v vasi pa so ostali le dva starčka, žene brez mož, matere brez sinov in otroci brez očetov.

In vendar vse te tragedije, ki so se dogajale med narodnoosvobodilnim bojem na tleh celotne države in ki jih vsako leto člani ZB obujamo in predajamo zanamcem, še zdaleč ne sežejo v srca in duše naroda tako globoko, da bi dojeli, da se kaj takega ne sme več ponoviti. Prav vsi, ne samo člani Združenj borcev za vrednote NOB, moramo zanamcem pustiti jasno sliko o dogodkih v času vojne. Vedeti morajo, kdo je bil sovražnik, kdo so bili izdajalci in kaj so počeli na naših tleh. Sovražnika so pregnali in po štirih letih domovino osvobodili partizani!

Zlatica Arko

■ DOGODKI Vodiška planina

Pomembna vloga OF

Ob 83. obletnici ustanovitve Cankarjevega bataljona je Združenje borcev za vrednote NOB Radovljica 3. avgusta pripravilo tradicionalno srečanje pri Partizanskem domu na Vodiški planini. Navzoče je pozdravila predsednica združenja Danijela Mandelj in v nagovoru poudarila, da je smisel tovrstnih srečanj v spominjanju nekdanjih dogodkov in ohranjanju zgodovinskih dejstev, da tega nikoli ne bi pozabili, saj vidimo, kaj se dogaja okoli nas po svetu in v bližini.

Slavnostni govornik mag. Marko Rusjan, državni sekretar na ministrstvu za kulturo, se je navezal na zgodovinska dejstva, na pogum borkov in borcev, ki so darovali svoje življenje za to, kar uživamo danes. Spomnil je na dogodke od ustanovitve Cankarjevega bataljona 5. avgusta 1941 na Vodiški planini. Orisal je tudi pomembno vlogo Osvobodilne fronte ter pogum fantov in deklet, da so se pridružili fronti, zapustili domačije in domače ter v težkih razmerah izbojevali svobo-

do, čeprav je okupator izvajal nasilje nad njihovimi domačimi. Opozoril je tudi, da je vrednote iz časa narodnoosvobodilnega boja treba gojiti tudi v današnjem času.

Na proslavi s kulturnim programom je podpredsednik Združenja ZB Radovljica Drago Finžgar podelil priznanja zaslužnim članom

za delo v organizacijah. Srebrne plakete ZB za vrednote NOB Slovenije so prejeli predsednica Združenja ZB Radovljica Danijela Mandelj, članica ZB KO Bled Zdenki Šolar in predsednik ZB KO Zasip Bojan Trseglav.

Martin Gorišek, foto: arhiv ZB

IMELI SMO LJUDI

Silvo Gregorič

Silvo Gregorič se je rodil leta 1929 v Volčji Dragi. Njegov oče je moral z občasnim delom v bližnji opekar- ni preživljati desetčlansko družino. Že v najbolj rani mladosti je Silvo spoznal, kaj pomenita huda revščina in fašistično raznarodovanje. Prav zato se je izoblikoval v narodno zavednega pokončnega človeka z izostrenim čutom za pravičnost, tudi socialno. Osnovno šolo je obiskoval v Bukovici, nato pa je delal v Gorici kot trgovski vajenec. Ob kapitulaciji Italije se je v okviru primorske ljudske vstaje komaj štirinajstleten po zgledu starejših bratov pridružil partizanom. Ti so se v okviru goriške fronte postavili po robu nemškimi tankom, ki so tedaj prodirali na Primorsko. Nemci so se bali zavezniškega izkrcanja v severnem delu Jadranskega morja. Na Primorsko so poslali II. SS-tankovski korpus pod poveljstvom esesovskega generala Paula Hauserja, s katerim se še ne dovolj izurjeni in veliko slabše oboroženi partizani niso mogli enakopravno kosati. Tiste dni so po vsej Primorski gorele slovenske vasi, prebivalci pa so bežali pred podivjanimi nemškimi hordami, ki so vseprek pobijale tudi starce, ženske in otroke. Štirinajstletni Silvo se je kot pomočnik mitraljezca s svojo enoto prebijal najprej v Brda, nato pa v Vipavsko dolino. V tem času je staknil tudi kronično poškodbo noge, ki ga je pestila vse življenje. Najbolj mu je ostalo v spominu, da je neke noči ves premočen, saj je moral prebresti reko Vipavo, potkal na vrata hiše v eni od tamkajšnjih vasi, na veliko presenečenje pa mu je odprla njegova mati, ki je tudi sama tam našla zatočišče, potem ko so jim požgali domačo hišo. Prepričevali so ga, naj se vrne domov, Silvo pa kljub mladosti ni hotel nič slišati o tem, da bi zapustil partizanske vrste. Do konca vojne je opravljal kurirsko in aktivistično terensko delo. Nekoč so ga pri tem zajeli Nemci, pa jim je po dveh dneh pridržanja pobegnul. Ob koncu vojne so Silva glede na mladost najprej poslali na šolanje v Celje, nato v Radgono. Dokončal je srednjo šolo. Ob delu v policiji je nadaljeval usposabljanje v šoli za notranje zadeve v Sremski Kamenici, končal pa je tudi oficirsko šolo. V času tržaške krize je bil premeščen v Koper na položaj komandirja milice. Ob delu je dokončal pravno fakulteto. Z ženo Pavlo sta si ustvarila družino in v zakonu sta se jima rodili hčeri Sonja in Nuša. Življenjska pot ga je leta 1957 vodila v pravosodje. Leta 1977 je odprl odvetniško pisarno. Z družino se je leta 1966 preselil v Žusterno. Upokojil se je leta 2006. Rad je obiskoval nogometne tekme, s posebnim veseljem pa je obdeloval oljke. Sodeloval je v združenju častnikov, odvetnikov in krajevnem odboru združenja borcev, kjer smo radi prislunili njegovi vselej tehtni besedi.

Boris Kralj

Doroteja Simčič

Konec avgusta nas je v 99. letu starosti zapustila Doroteja Simčič - Darka, rojena 16. decembra 1925 v Žužemberku. Na njen osebnostni razvoj je močno vplival oče Jože Smole, načitan in razgledan samouk, član Sokola, liberalec, ki je kot vojak avstro-ogrske vojske v blatu in krvi Galicije za vedno zavrgel iluzijo o dobrem in usmiljenem bogu. Po prvem svetovni vojni se je kot zaveden Slovan in Slovenec v srbski armadi bojeval na solunski fronti, pozneje pa se je pridružil še borcem generala Maistra.

Ob začetku druge svetovne vojne, ko je bila Darka stara 16 let, se je njej in vsej družini življenje zelo spremenilo. Ni bilo najtežje, da so Italijani in zatem Nemci zasedli njihovo hišo in vzpostavili svojo zatorsko okupatorsko oblast, še huje je bilo, ko se ob njih pojavile tudi skupine domačih, fanatično klerikalnih kolaborantov, ki so poleg nasilja nad drugače mislečimi obračunavali tudi pretekle osebne zamere. Darka se je kmalu po začetku vojne pridružila odporu, bila je članica SKOJ, otroke je učila v slovenski ilegalni šoli, njen starejši brat Marjan Smole pa je odšel v partizane. Tik pred koncem vojne, leta 1945, so domobranci iz maščevanja in jeze nad neizogibnim porazom ujeli Darko in skupino deklet, naklonjenih partizanom, jih zaprli v grad in nad njimi izvedli pošasten masaker. Darko je iz ječe po posredovanju oficirja Wehrmachta zadnji hip uspelo rešiti njenemu očetu. Devetnajstletno dekle je dogodek tako pretresel, da se ga včasih niti ni hotela spominjati in ga je skušala potlačiti v pozabo.

Po vojni je Darka obiskovala učiteljski tečaj in delala v osnovni šoli v Žužemberku, pozneje pa je končala študij na Pedagoški akademiji in vse do upokojitve učila razredni pouk na Muljavi, v Lokah v Tuhinjski dolini in Ljubljani (Šiška). Doma in v razredu je sevala svojo milino, dobrotu, pogum in srčnost, toplino, sočutje in altruizem. Vendar je imela tudi trdna, odločna in neomajna načela in prepričanja o poštenju, socialni pravičnosti, svobodi, enakosti in bratstvu. Nikoli ni bila konfliktna v stikih z ljudmi, čeprav se z nekaterimi včasih ni strinjala. Tuje so ji bile intrige, sovraštvo in prepir in vedno je poskušala v šoli, doma in v širši rodbini zgladiti nesoglasja. Bila je izvrstna pedagoginja in povsod je bila zaradi strokovnosti in osebnostnih lastnosti izjemno priljubljena pri otrocih in njihovih starših.

Tovarišica Darka, številnim generacijam prvošolčkov, nam sorodnikom in vsem, s katerimi si delila svoje življenje, si darovala mnogo in kot svetla zrcel boš ostala v našem spominu.

Andrej Perko

Dušan Štok

Dušan Štok se je rodil leta 1926 v vasi Majcni v občina Sežana. Izhaja iz narodno zavedne kmečko-delavske protifašistične družine, ki je med narodnoosvobodilnim bojem dejavno sodelovala z Osvobodilno fronto.

Zaradi liberalnih pogledov in odpora proti fašističnemu režimu v Trstu je njegov oče Tine, ki je bil zaposleni zidar v tržaškem pristanišču, pred vojno izgubil delo in emigriral v Argentino. Družina je tako hudo obubožala, da je bil Dušan s sestro Doro dodeljen materinim sorodnikom v rejo. Mati Marija, klena Kraševka, se je čez čas oprijela mlekarkstva in skupaj z sinom Dušanom mlekarila na območju tržaškega Rojana. Na mater Marijo je bil Dušan zelo navezan. Povedal je, da ga je naučila delavnosti, vztrajnosti, odločnosti in upornosti.

Po razpadu Italije se je pridružil partizanom. Bil je borec I. brigade 5 bataljona VDV. Po vojni je bil pripadnik KNOJ za Gorenjsko, gojenec vojaške akademije JLA v Sarajevu, kriminalist TNZ v Sežani, Postojni in Kopru, logistik tovarnega prometa v Intereuropi, lovec v Lovskem društvu Senožeče in rezbar naivec.

Dušan Štok je z družino živel v Smedeli in znal je najti bistvo v medsebojnih odnosih, pri delu in življenju. Ostal bo zgled skromnosti in poštenja.

ZB

Biografija

O bratje,
med nam je mnogo skupnega.
Skupen je naš krik;
vam je pomenil smrt,
meni življenje.

Skupna je vrv;
vas so zvezali z njo,
meni je pomenila igro.

Skupna je pot;
vas je vodila v smrt,
mene v svet.

Skupne so naše rebri;
vi ste dali življenje zanje,
jaz dajem srce.

Jože Sevljak

V današnjih
časih

Povsod tema na potih lega,
a človek se skozi rine,
tava, hodi, dokler
v nesrečno brezno ne zabldi.

Karel Destovnik Kajuh

SPOMINI Udin boršt

Ob 82. obletnici tragedije

13. septembra 1942 so Nemci po izdaji obkolili Udin boršt, v katerega se je po prehranjevalni akciji v Smukovem mlinu v Retjah zateklo 63 borcev in bork 2. in 3. čete 2. bataljona Kokrškega odreda. Nemci so boršt obkolili z okoli 3000 možmi, tako, da je bilo razmerje 47 : 1. Kot piše Ivo Jan v svoji knjigi Kokrški odred I. (1980), je v tej neenakem boju padlo 23 borcev in borka, pogumna komaj 15-letna Ančka Kokaalj - Nataša. Nemci so zajeli 33 partizanov. Ker do konca leta okupator ni več streljal talcev, je zajete poslal v razna koncentracijska taborišča, kjer jih je 19 umrlo. Iz te neenake bitke se je rešilo samo šest partizanov.

Ivo Jan na strani 383 svoje knjige piše, da je tega dne patrolja iz Dupelj prinesla pismo komandantu Janezu Perku. Da je bilo res tako, mi je pripovedovala moja stara mama Cilka Lakner, Kostevčeva Cilka iz Sp. Dupelj. Povedala pa je, da je pismo komandantu Perku odnesla ona. Ko je naletela na patroljo v bližini Krive jelke, ji je izročila pismo, obenem pa je partizane opozorila, da se v vasi zbirajo Nemci. Ko se je vračala, je že videla kolono Nemcev, ki se je vzpenjala po Ukančevem klancu v Udin boršt, zato je bila primorana iz gozda po zaraščenem in skalnatem terenu. Povedala je, da je zaradi težko dostopnega terena prišla domov močno okrvavljena.

Cilka in njen mož Miha Lakner nista bila samo obveščevalca in aktivista. Miha je bil čevljar in za parti-

zane je izdelal dosti čevljev in škornjev. Zelo pa ju je prizadelo, ko sta izvedela, da je blizu njunega doma v Voglu v Sp. Dupljah padel, verjetno kot prvi v tej tragediji, partizan, ki sta ga nekaj mesecev pred tem v letu 1942 skrivala in negovala, ker je bil težko ranjen. Ta partizan je bil Jože Pance. Tistega dne se je pred Nemci zavlekel nad Arnežovo luknjo. Ko je videl prodirajočo kolono Nemcev iz Vogla v boršt, je sprožil nekaj strelav nanje, kar ga je stalo življenja. Za hrbet mu je namreč prišla druga kolona sovražnikov, ki je iz Žiganje vasi prodirala v središče gozda, in ga ubila.

Da je bila Kostevčeva družina partizanska, ki je za to plačala velik delež, dokazuje tudi smrti dveh Mihovih bratov. Brat Anton je padel dan pred osvoboditvijo Ljubljane, 8. maja 1945, v bitki na Orhah pred Ljubljano. Brat Peter je bil čevljar. Živel je nekje pri Ljubljani, če se prav spomnim, so bile to Dravljice. Miha mi je povedal, da so se pri njem shajali aktivisti Osvobodilne fronte. Oba, Cilka in Miha, sta bila člana Zveze borcev NOB vse do svoje smrti leta 1980 oziroma 1981. Ker je bil tudi moj oče Edvard partizan v IX. korpusu, odlikovan z medaljo za hrabrost, čutim dolžnost, da o tem njihovem domoljubju tudi zapišem in povem, da sem ponosen nanje kot tudi na vse pogumne borce in aktiviste narodnoosvobodilnega boja, brez katerih ne bi živeli v svobodni državi Sloveniji.

Edi Rakovec

DOGODKI Juršinci

Veličina boja Lackove čete

Združenje borcev za vrednote NOB Ptuj je v sodelovanju z občino Juršinci 9. avgusta v Mostju pripravilo spominsko slovesnost ob dnevu spoštovanja vrednot NOB na Ptujskem. Slovesnosti pri spomeniku v gozdičku Laze so se udeležili tudi svojci padlih, predsedniki in praporščaki KoDVOS Ptuj.

Slavnostni govor je imela Branka Bezeljak, predsednica Združenja borcev za vrednote NOB Ptuj in članica predsedstva Zveze združenj borcev NOB Slovenije. Iz zgodovinskih virov in zapisov je povzela tragične dogodke na Ptujskem ob začetku okupacije. Posebej je poudarila veličino boja Lackove čete in obudila spomin na dogajanje med narodnoosvobodilnim bojem v Juršincih ter na organizatorja osvobodilnega gibanja v Juršincih, dr. Metoda Spindlerja in študenta Franca Toplaka. Zaradi izdaje so ju mučili v ptujskih zaporih in 30. oktobra 1941 ustrelili med talci v Mariboru.

Zbrane je pozdravil župan občine Juršinci Robert Horvat. Z navduhujočim in čustvenim nagovorom je poudaril pomen spoštovanja vrednot in poznavanja zgodovine vseh obdobjev ter da na lokalni ravni ne sprejemajo razprtij, saj je le tako mogoč razvoj.

Pred spominsko slovesnostjo v gozdičku Laze, kjer je poslednjo bitko bojevala Slovenjgoriška - Lackova četa, je pri obelisku ob glavni cesti delegacija položila

venec: župan občine Juršinci Robert Horvat ter predstavniki ZB za vrednote NOB Ptuj Franc Kovačec, Anton Zver, Viktorija Šuligoj in Jurij Cvitanič. Zbrani so skupaj s svojci padlih položili cvetje k spomeniku v Lazah. Po slovesnosti sta župan in predsednica ZB NOB Ptuj položila venec k spominski plošči na zdravstvenem domu v Juršincih.

V kulturnem programu pod vodstvom Branke Bezeljak so sodelovali: Kvartet DPD Svoboda Ptuj in mladinska gledališka skupina KUD dr. Anton Slodnjak Juršinci. Program je povezovala Nataša Žajdela Lah.

B. B., foto: Mirko Moleh

NAGRADNA KRIŽANKA

Geslo križanke napišite na dopisnico in jo pošljite na naslov ZZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana, s pripisom »nagrada križanka« ali pošljite na elektronski naslov: svobodna.beseda@zzb-nob.si

do 15. oktobra 2024. Trem izžrebanim reševalcem bomo podarili knjigo.

Izžrebani reševalci križanke iz

106. številke časopisa Svobodna beseda

1. **Jožef Janko Vetric**

Batuje 1, 5262 Črniče

2. **Timotej Mijović**

Partizanska c. 47, 4220 Škofja Loka

3. **Adi Sekavčnik**

Kotlje 58, 2394 Ravne na Koroškem

Rešitve križanke:

PODPORNIK, STARTERKA, ARNI, KARO, REVMA, VAS, RONDO, OGOREK, ŽANR, USEK, HOTELSKA ČISTILKA, ISOLA, OG, TKANOST, ŠTRENICA, VE, OVCA, JO, SANJE, JER, ETELKA, IA, PEKEL, OTON, ČRNINA, EP, K MATIČNI DOMOVINI, LEPENJEC, LETALCE, ORAR, NA, ENA, FAR.

Geslo: DAN VRNITVE PRIMORSKE
K MATIČNI DOMOVINI.

SVOBODNA

BESEDA je glasilo ZZZB za vrednote NOB Slovenije za domoljubna, socialna, gospodarska, politična, zgodovinska in kulturna vprašanja doma in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.

Izdajatelj: ZZZB za vrednote NOB Slovenije

Zanj: Marijan Križman, predsednik

Uredniški odbor: dr. Ivan Svetlik (predsednik),

dr. Martin Premk, dr. Maca Jogan, Mitja Meršol,

dr. Nevenka Troha, Črt Kanoni

Odgovorni urednik: Janez Alič

telefon: 041 686 322

elektronski naslov:

svobodna.beseda@zzb-nob.si

Oblikovanje: Vid Brezočnik

Jezikovni pregled: Mirjam Furlan Lapanja

Naslov uredništva in naročnin:

ZZZB za vrednote NOB Slovenije,
Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana
telefon: (01) 434-44-45; fax: (01) 434-41-17
romana.jemec@zzb-nob.si

				AMERIŠKI IGRALEC (PETER); TUDI SLOVENSKA PEVKA ZABAVNE GLASBE (NECA)	OŽIVČEVANJE	GESLO 1	ZATEMNI-TEV NE-BESNEGA TELESA	OVOJ, OVITEK	GESLO 2	LINO LEGIŠA	OKRASNI KAMEN (IZ ČRK-SINKO)	SKLON SAMO-STALNIKA ZVALNIK	IZDELAVA KOPIJ, KSEROGRAFIJA	OČE
POZNAVKA FILMOV														
NENORMALNOST														
BELA MOTNJAVA ROŽENICE										ŠVED. POHIŠTVENI KONCERN DOMAČE SUKNO				
ŠTULA, ŠTRCELJ							SL. KNJIŽEVNIK (IGOR) ZNAK ZA SELEN							LUKA V VZHODNI ANGLIJI
MEDVOJNI UJETNIK V LAGERJU, TABORISČNIK				PODEŽELSKO NASELJE KRALJ ŽIVALI				MORSKI RAK ZGORNJE OKONČINE						
SAMOGLASNIK												VOLOVSKI JAREM ELIZABETH TAYLOR		
SVOBODNA BESEDA	SLOVENSKA IGRALKA (MILENA)	ŽENSKA, KI KOPLJE GROBOVE	SINGAP. POLITIK TENG CHEONG (IZ.GON)	STRANISCE PRODAJALEC MAMIL			OTAKAR VAVRA SIMON ZAJC			EVROPSKA VALUTA RAHLA, MEDLA SVETLOBA				
POVEZANOST Z ZGODOVINO													ALUMINIJ PREHODNI PAS MED EKOSISTEMOMA	
RAZPOREDUR													VRTENJE ŽOGE IZDELOVALEC OMAR	
VODJA, KOMANDANT							ORIS, OPIS	SVALJKI, CMOKI ADMIRAL ALEKSANDRA VEL.						DANSKI OTOK, ALS
ADAM BOHORIČ			PISKA PEROCI LITER. KRITIK RICHARDS										TESNOBNO SPANJE	
INDIJSKA REŽISERKA (MIRA)				MAJHEN RILEC ŠPANSKI JUNAK									PERGAM. KRALJI OTOK ČAROVNICE KIRKE	
DROBNA ČLENASTA ŽIVAL				RASTLINA ČIČERKA NIKOLAJ OMERSA						NEMŠKI FIZIK (MARTIN) ANTON VADNAL				
MAJHNA IKONA							OBSTANJE V ČASU							
ČAROVNIK									HRVAŠKI OTOK V SREDNJI DALMACIJI				EMIL NOLDE	

DOGODKI Šentlambert

Požig Birtove domačije

V Šentlambertu nad Zagorjem ob Savi so v okviru praznika krajevne skupnosti počastili spomin na 80. obletnico požiga Vrtačnikove (Birtove) domačije. Vrtačnikovi bratje, ki so vodili gostilno, trgovino in izpostavo pošte Sava, so vse od začetka upora proti okupatorju sodelovali z Osvobodilno fronto. Partizani in ilegalni politični delavci so pri njih pogosto sestankovali, dobili osebo zatočišče in prehrano.

Nemške oblasti so kmalu izvedele za njihovo sodelovanje z odporiškim gibanjem, ki se je vsako leto poglobljalo. Tako so imeli 11. aprila 1944 Viktor Kovač, sekretar okrajnega komiteja KPS za območje Zagorja, njegovi sodelavci in nekateri člani Šlandrove brigade v Vrtačnikovi hiši sestanek, kjer so za podporo prizadevanj za intenzivnejšo mobilizacijo novincev ustanovili sektorski odbor za teren Šentlambert - Jablana. To je bila brzokone kaplja čez rob, da so se Nemci na podlagi ovadskih informacij odločili uničiti domačijo.

Usodnega 16. junija 1944 sta Mirko Vrtačnik in njegov brat Franc na travniku med cerkvijo in

domačo hišo obračala seno. Prišla je skupina od 15 do 20 esesovcev z Izlak in obkolili so domačijo. Aretirali so gospodarja Mirka, njegovemu bratu Francu pa je po spletu srečnih okoliščin uspelo pobegniti. Nacisti so požgali domačijo ter odvedli Mirka in še nekaj domačinov proti esesovski postojanki v stavbi izlaške šole, kjer so jih zaslislali. Po nekaj dneh so jih prepeljali v trboveljski zapor.

Birtovega Mirka so poslali v koncentracijsko taborišče Hersbruck, kjer je 9. novembra 1944 umrl. Franca Ocepka iz Jablane, ki so ga prav tako zajeli med junijskim dogajanjem v Šentlambertu, so zaradi dezertstva obsodili na smrt, vendar se je izvršitvi smrtno kazni izognil in dočakal svobodo.

V spomin na požig narodno zavedne Birtove domačije je 16. junij postal praznik krajevne skupnosti Šentlambert. Na letošnji jubilejni slovesnosti tretjo junijsko nedeljo so nastopili Pihalni orkester Svea Zagorje, učenske in učenci Podružnične osnovne šole Šentlambert, recitatorja Andrej Režun in Boštjan Grošel, z venčkom partizanskih pe-

sni je razpoloženje poživil harmonikar Gašper Borišek, medtem ko je cerkveni pevski zbor župnije Šentlambert zapel dve pesmi. Nastope je povezovala rdeča nit domoljubja in negovanja prijateljstva.

Za častno stražo so poskrbeli uniformirani člani Revirske spominske čete iz Hrastnika, ki so dali poseben pečat prireditvi. Z obiskom so poleg številnih domačinov razveselili tudi člani pohodne skupine Kajuh, ki deluje pod okriljem ZB za vrednote NOB Zagorje. Zbrane sta nagovorila zagorski župan Matjaž Švagan in predsednica KS Šentlambert Sabina Ocepka. Poudarila sta pomen upora proti okupatorju in sodelovanja v skupnosti. Izrazila sta hvaležnost vsem, ki so v boju za osvoboditev izpod nacističnega škornja žrtvovali svoje življenje.

Boštjan Grošel

DOGODKI ZB NOB Kamnik

Pohod do Partizanske bolnice Bela

Tudi letos smo se člani ZB NOB Kamnik skupaj s člani Policijskega združenja Sever, odbor Kamnik - Komenda, v prijetnem majskem jutru napotili v dolino Kamniške Bistrice pod vencem gora Kamniško-Savinjskih Alp, ki vabijo planince na bolj ali manj zahtevne planinske poti. Namenili smo se obiskati dolino Kamniške Bele, kjer je urejena spominska pot do ostanka Partizanske bolnice Bela. Zbrali smo se na parkirišču, kjer je tudi izhodišče do slapa Orglice in gore Ojstrica. Tako kot na naših prejšnjih pohodih do bolnice je tudi letos pohod vodil skrbnik spominskega parka, imenovanega Dolina miru, tovariš Miro Potočnik. Med prijetnim sprehodom po zgladno urejeni poti, ki jo redno vzdržuje Miro, smo ob njegovem pripovedovanju o dogodkih med delovanjem bolnice prišli do vidnih ostankov partizanske bolnice, kjer je na skalo pritrjena spominska plošča. Miro nam

je na kratko predstavil delovanje bolnice, saj ima veliko podatkov o njenem delovanju, ker je v njej kot kurir in prevajalec iz angleščine deloval njegov dedek s partizanskim imenom Čikago. Po položitvi venca smo se nekateri napotili še do slapa Orglice. Slap velja za enega izmed najlepših slapov v dolini Kamniške Bistrice. Ime naj bi dobil, ker v času velike vode slap šumi, kot bi kdo igral orglice. Drugi malo manj urni pa so se takoj vrnili na naše izhodišče, od tam pa smo se nato vsi napotili do prostora za piknik Pri Jurju. Druženje smo nadaljevali ob razgovorih o vsakodnevnih stvareh, seveda pa je bila glavna nit pogovorov delovanje partizanskih bolnic med drugo svetovno vojno.

Igor Kanižar

Ostanki partizanske bolnišnice Bela

V METEŽU ZGODOVINE Požrtvovalne ženske v NOB

»Pogum, iznajdljivost, potrpljenje in odgovornost«

Dr. Maca Jogan

»In le kako bi preživel, če ne bi bilo preprostih kmečkih žena in deklet, ki so obdelovale zemljo, prinašale hrano v bolnišnice, sanitetni material in tako reševale naša življenja? Treba je bilo skrbeti za 22.000 ranjencev, mnogi niso dočakali svobode.«

Ta utemeljitev spominjanja na požrtvovalne zdravnice, medicinske sestre, bolničarke, farmacevtke in številne druge ženske, dejavne v zaledju bojev, je del zahvale Zveze društev vojaških invalidov Slovenije, s katero je bila dodatno upravičena izdaja knjižice **Delo žensk na zdravstvenem in socialnem področju v NOB**. S številnimi fotografijami ilustrirano in s pesnimi obogateno knjigo je izdala Dolenjska založba v Novem mestu (1996), za vsebino pa so poskrbele priznane strokovnjakinje, ki so v spomin na I. kongres Slovenske protifašistične ženske zveze v Dobrniču ob 50. obletnici zmage nad fašizmom in nacizmom (1995) predstavile ključni temi. *Dejavnost žensk v vojaški in civilni partizanski saniteti od 1941 do 1945* sta prepričljivo na podlagi različnih pristnih virov obdelali Pavla Jerina - Lah in Zora Stritar -Konjajev, Marija Cigale pa je predstavila vsestransko bogato delo žensk med NOB na socialnem področju.

»Prav ta njihova aktivnost, pa če je bilo to zbiranje hrane, obutve, orožja, denarja ali pa skrb za ranjence, begunce, taboriščnike, otroke brez staršev, je dokazovala, da je vera v svobodo in boljši jutri močnejša od strahu, kaj lahko stori sovražnik,« je v spremni besedi opozorila Rina Klinar. V letu 2024 si marsikdo težko predstavlja, koliko poguma, iznajdljivosti, vztrajnosti, potrpljenja in odgovornosti so morali imeti

vsi, ki so prisluhnili kriku svobode; lahko pa grozote novodobnih vojn, ki jih dnevno prikazujejo množični mediji, spodbudijo in olajšajo vživljanje v tiste razmere. Kako težko in življenjsko nevarno je bilo katero koli uporno delovanje, priča nekaj odlomkov iz omenjenih prispevkov v tej dragoceni spominski knjigi.

Če začnemo pri zdravstvu in znamenitih partizanskih bolnicah (ki so delovale po vsem slovenskem ozemlju), je bilo najprej izjemno težko najti skrit prostor, potem pa graditi in zagotavljati nego in varnost ranjencev. Po izvirnem dokumentu (kroniki Juge Bregant, str. 8) je bilo v letu 1942 tako: »... Ambulanta na Pogorevcu je bila takrat v slabem stanju. Sestavljali so jo

Dr. Zora Konjajev

trije slabo kriti pristreški in kuhinja. Hrana je bila slaba (krompir, fižol, žganci, vse brez zabele). Vsak tretji dan nas je obiskal dr. Igor - Pavel Lunaček. Imeli smo tri hudo ranjene in pet bolnikov. Zaradi pomanjkanja vode so bile higienske razmere slabe. 31. oktobra 1942 smo se preselili v bolniško postojanko Jelenžleb. Baraka je bila velika 5 x 6 metrov, krita s starimi deskami, ki so puščale. Ležišča so bila slaba, na tleh, le za ranjence je bilo nekaj slamnjač z ličkanjem. Primanjkovalo je odej. Za silo krita kuhinja je bila na prostem ...«

Kakor so se množili spopadi z okupatorskimi vojaki, tako so se morale tudi bolnice prilagajati potrebam, iskati nove primerno skrite kraje, se premikati z ranjenci. Kako je bilo ob nemški ofenzivi novembra 1943, govori zapisnik Pavle Kavčič, pomočnice sanitetnega referenta v Levstikovi brigadi (str. 13): »Ko so se Nemci približevali našemu sektorju, smo se premaknili proti samotni vsem pod vznožjem Mokra /.../ po večdnevnem napornem premikanju so se v globoki soteski Iške, ko so jih nenehno preletavala letala, nekoliko spočili, za vse je bil to dan oddiha, /.../ še bolj pa za ranjence. Naredili smo jim 'udobna' ležišča. Takrat je bilo to že, če si lahko odkidal sneg, pokrival zemljo s smrekovimi vejami, tako da je bilo vsaj mehko pod telesom. Prvikrat se je bilo ta dan mogoče popolnoma posvetiti ranjencem. Previli smo vse, kajti nekateri so že šesti dan nosili na rokah zavoje, ki so jih dobili ob poškodbi. /.../ vse frakture so bile v naglici imobilizirane, včasih z navadno deščico.«

V izredno težkih okoliščinah je že ob koncu leta 1942 vodstvo Slovenskih civilnih in vojaških partizanskih bolnic sprejelo odlok, da se ustanovi tudi porodniški oddelek. Spomladi 1944 je bil v Spodnjem Hrastniku zgrajen porodniški oddelek, ki ga je organizirala in vodila dr. Božena Grosman - Vida, v njem pa je bilo rojenih 53 otrok. Kot je poudarjeno v knjižici (str. 23), je delovanje konspirativne partizanske porodnišnice v Kočevskem rogu »edinstven primer v svetovni gverilski saniteti.«

Vse bolniške postojanke so potrebovale zdravila in drug sanitetni material. Odbori Osvobodilne fronte so skrbeli tudi za zbiranje zdravil, pri čemer so strogo prikrito delovali lekarnarji v javnih le-

Dr. Pavla Jerina Lah in dr. Franja Bojc Bidovec

karnah, ob povečanih potrebah pa so terenske partizanske lekarnice organizirale mrežo za preskrbovanje vojnih in civilnih partizanskih bolnic. Na Koroškem je bila leta 1944 ustanovljena terenska apoteka v Robanovem kotu na Suhadolski planoti.

Organizirana dejavnost na socialnem področju je v začetku okupacije potekala organizacijsko oprta na predvojno ilegalno ljudsko pomoč, katere koalicijsko sestavljen glavni odbor je vodil delo za vse slovenske pokrajine. Od avgusta 1941 pa je bilo to področje dela vključeno v delo odborov OF, organizacija pa se je dopolnjevala imenovala Ljudska pomoč - Slovenska narodna pomoč (LP-SNP). Kot ugotavlja M. Cigale (33), je ta humanitarna organizacija bila do konca vojne najučinkovitejša v Ljubljani, po kapitulaciji Italije pa je bila zelo živahna tudi na Primorskem in Gorenjskem. Ob stalnih naloga (pomoč beguncem, zaprtim, partizanskim družinam, interniranim) je ta organizacija pripra-

vila tudi občasne akcije, kot je »akcija za rjuhe« pozimi 1942-1943; iz zbranih rjuh so ženske delale obveze in kamuflažne plašče. In še bi lahko naštevali, saj je iskanje rešitev sprožalo vedno nove prijeme. Tako so aktivni žensk ponekod organizirali delovne čete, v katerih so ženske in dekleta pomagale pri težjih poljskih delih tistim družinam, ki niso imele potrebne delovne sile; prva takšna četa je bila ustanovljena na Vojskem nad Idrijo, delovale pa so tudi na Kočevskem, v Beli krajini, na Notranjskem in drugod (41).

Med številnimi človekoljubnimi dejavnostmi na socialnem področju se je vredno spomniti še na eno. »Posebej občudovanja vredna je skrb za otroke ilegalcev, partizanov, internirancev, pozneje tudi za sirote padlih borcev, talcev, umrlih v taboriščih in drugih. Aktivisti in aktivistke LP-SNP so zanje zbirali hrano in druge potrebščine ter podatke o stanovanjih in o možnih rejniških družinah; za otroke so izdelali lažne krstne in prijavnice, da so dobili karte za živila in mleko; pomagali so si seveda tudi s ponarejenimi listinami. Na tak način je bilo poskrbljeno za 107 ilegalčkov in 76 malih otrok, ki so živeli v ilegalni z materami. Kako skrbno je bilo organizirano to delo, kaže podatek, da niso odkrili niti enega ilegalčka in da so razen enega vsi preživeli vojno« (36).

Samo teh nekaj drobcev o pomembnem množičnem organiziranem delovanju žensk različnih poklicev, starosti in slojev na zdravstvenem in socialnem področju v času narodnoosvobodilnega boja zadošča, da smo vsem svobodoljubnim prednicam skupaj s predniki globoko hvaležni za njihova dejanja, hkrati pa upravičeni in upravičene, da s ponosom na te vzore razmišljamo o prihodnosti.

DOGODKI Petanjci

»Nekoga moraš imeti rad«

Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija, ustanovljena je bila pred 28 leti na pobudo zaslužnega prof. Univerze v Mariboru dr. Vaneka Šiftarja, je tudi letos dejavna na vseh področjih svojega delovanja. Ob potrebni strokovni podpori uspešno opravlja svojo temeljno nalogo, to je skrb za vzdrževanje in razvoj Vrta spominov in tovarištva na Petanjcih s temeljnim sporočilom »Žrtvam fašizma in nacizma v spomin, živim v opomin«.

Posebno mesto v njeni dejavnosti imajo tradicionalne prireditve v začetku maja. Praviloma jih od leta 2001 pripravljajo v spomin na zmago nad nacifašizmom in na osvoboditev Ljubljane ter na druge svetovno pomembne dogodke, ki se jih spominjamo vsako leto 9. maja. Naslov teh prireditev je bil od leta 2010 dalje Jambori spominov in dobrega sosetstva. Leta 2014 so organi ustanove sprejeli pobudo častnega člana, akademika dr. Antona Vratuše, za nov cikel majskih prireditev pod skupnim naslovom Naši zakladi.

Letošnja prireditev 8. maja je bila posvečena Ivanu Minattiju ob stoti obletnici njegovega rojstva. Bila je

poklon njegovemu življenju, partizanskemu uporništvu in njegovi nesmrtni poeziji ter izjemni vlogi in pomenu poezije in kulture nasploh za ohranitev in identiteto slovenskega naroda. Njegovo življenje in delo sta tematski okvir tudi letošnjega že tradicionalnega vsakoletnega literarnega natečaja Ustanove za osnovne in srednje šole v Pomurju. Naslovili so ga z njegovo večpomensko in izjemno priljubljeno pesmijo Nekoga moraš imeti rad.

Številnim obiskovalcem je na začetku Moški pevski zbor Slava Klavora zapel himno Vrta spominov in tovarištva, Kajuhovo Bosa pojdiva, dekle, obsorej. Po uvodnem pozdravu predsednika uprave Ustanove Marjana Šiftarja je navzoče nagovoril župan domicilne občine Tišina Franc Horvat. Posebej se je zahvalil Ustanovi za skrb za Vrt spominov in tovarištva, da ta še naprej izprčuje svoje temeljno sporočilo »Žrtvam fašizma in nacizma v spomin, živim v opomin«. Častni gostje na prireditvi so bili župan občine Slovenske Konjice Darko Ratajc in sodelavki. Občina Slovenske Konjice je namreč letoš-

nje leto razglasila za »Minattijevo leto« (Ivan Minatti se je rodil v Slovenskih Konjicah). Župan Ratajc je izrazil ponos nad pesnikovo zapuščino in spomnil, da je bil pesnik tudi častni občan njihove občine.

Osrednji govornik pa je bil pesnik, pisatelj, režiser in scenarist Dušan Šarotar, uveljavljen in cenjen v svojem domačem prekmurskem in slovenskem ter mednarodnem okolju. V njegovem govoru sta se prepletala pogled na Minattijevo trajno zapuščino v slovenski literaturi 20. stoletja in poglobljen premislek o pesništvu, intimnih vzgibih, ki motivirajo ustvarjalnost pesnikov, in o nepogrešljivi vlogi pesništva tudi danes. Prireditve so z izbranim literarno-glasbenim recitalom obogatili dijaki in dijakinja Gimnazije Frana Miklošiča iz Ljutomerja, z izbranim programom pa jo je sklenil Moški pevski zbor Slava Klavora.

Vsaka majska prireditev se je doslej končala tudi s slavnostno zasaditvijo spominskega drevesa. Jablano v čast in spomin Ivana Minattija sta zasadila pisatelj Dušan Šarotar in župan Darko Ratajc. **Marjan Šiftar**

V SPOMIN Valerija Skrinjar Trvrz

Leto hitro mine, spomini naj ostanejo!

Minilo je več kot leto, odkar se je poslovila naša častna članica Zdrženja NOB Zagorje ob Savi, tovarišica Valerija Skrinjar Trvrz.

Da spomini ne zbledijo, je delegacija našega združenja počastila obletnico s položitvijo cvetja na njen grob na Žalah v Ljubljani. Tudi v rojstnem kraju Zagorje ob Savi smo v prostorih združenja postavili stalno razstavo njenih priznanj in odlikovanj ter bogato zbirko knjižnih del. Naša naloga je, da cenimo delo in življenje naših

predhodnikov, zato smo izvedli le majhen poklon njenemu velikemu opravljenemu delu.

Jani Flis

VABILA

Dan spomina - Žiri

ZB NOB Škofja Loka, krajevna organizacija Žiri, vabi na letošnjo prireditev Dan spomina na izgon okupatorjev iz Žirov, ki bo **26. oktobra 2024 ob 18. uri** v dvorani DPD Svoboda Žiri.

Društvo Dobrnič

Letošnja proslava ob obletnici 1. kongresa SPŽZ/AFŽ v Dobrniču bo **v nedeljo, 13. oktobra, ob 12. uri**. Podrobnosti po 1. oktobru. Za avtobusni prevoz se obrnite na podružnice DD ali lokalne organizacije ZB. Vljudno vabljeni, vabljeni!